1905---1955
SUKAKTUVINĖ LAIDA
ANTROJI DALIS

KELEIVIS

1905---1955
ANNIVERSARY EDITION
SECTION TWO

NO. 15 SOUTH BOSTON, MASS., BALANDŽIO (APRIL) 13, 1955 50 METAI

Keleivio Pirmieji Metai

J. Vilks, Thomaston, Conn.

Pirmaisiais Spaudos Takais

"Keleivio" atsiradimas nebuvo atsitiktinas. Jo atsiradimo dirva buvo gerokai papurenta ir paruošta. JAV valdinė statistika skelbia, kad tarp 1899-1914 metų lietuvių atvykusių Amerikon jau buvo 252,594. Tarpe jų būta 112,687 beraščiai. Su dar skurdesniu kultūriniu kraičiu tada į Ameriką vyko kitų rusų imperijos pavergtų tautų atstovai.

Anais metais Amerikon atvykusių lietuvių skaičius tikriausiai buvo didesnis, negu JAV valdinės statistikos žinios skelbė: ne visų lietuvių, atvykusių iš Rusijos, buvo nurodyta jų tautos kilmė. Ir anais metais maskolių pavergtos Lietuvos gyventojai bėgo svetur ne vien tik geresnio gyvenimo masinami, bet ir laisvės ir šviesos troškulio vedami. Atvykusieji Amerikon lietuviai skubėjo pramokti skaityti, rašyti. Jie steigė ir lankė savas mokyklas; būrėsi į draugijas; leido spaudą bei ruošė įvairias prūsinimosi pramogas ir tuo pačiu dėjo kultūringojo bendrinio visuomeninio gyvenimo pagrindus.

Jau iki "Keleivio" atsiradimo, dar prieš rimtesnį, tikslesnį Amerikon atvykusių žinių surašinėjimą, tai yra iki 1899 metų, Amerikoj lietuviai jau turėjo savo periodinę spaudą. Štai 1879 metais pasirodė "Gazieta Lietuwiszka." Tą "gazietą" leido Mikas Tvardauskas New Yorke Šv. Kazimiero Draugijai talkininkaujant. Toji "gazieta" teturėjo 132 skaitytoju. Prieš 70 metų, t. y. 1885 metais, pasirodė "Unija" ir toliau seka "Lietuwiszkas Balsas, "Wienybė Lietuwninkų," "Rytas," "Saulė." "Tėvynė" ir kiti. Iš jų išsilaikė iki šių dienų "Saulė," pradėjusi eiti 1883 metais. Ir įdomu, kad ji tų metų dvasia, turiniu, kalba sustingusi laikosi iki šiol ir yra kas ją skaito ir remia. "Wienybė Lietuwninkų" pasirodė 1886 metais ir, jei skaityti dabartinę "Vienybę" tuo pačiu laikraščiu, ir šiandien lanko skaitytojus. "Tėvynė" pasirodė 1896 metais, bet 1900 m. sustojo, ir vėl pradėjo eiti 1908 metais ir tebeeina iki šiol.

Taigi "Keleivis" jau turėjo šiek tiek spaudai pramintus takus. Ir iš jam pramynusių takus tik trys tebeeinantieji laikraščiai gali pasisakyti esą už jį senesni.

"Keleivio" Atsiradimas ir Jo Pirmieji Metai

Ne visi prieš "Keleivį" ėjusieji laikraščiai žengė kartu su gyvenimu ir ėjo pirmyn kartu su savo skaitytojais, todėl jie neilgai ir teišsilaikydavo. Ne toks buvo "Keleivis." Jis pačią pirmąją dieną pasisakė:

"Mėginsim kiek galėdami pritaikinti teip, kad ją (politiką) suprastų, ir iš jos naudotųsi tie musų broliai, kuriem nėra nė ant mislių tokie užsiėmimai kaip politika."

Tais paprastais žodžiais pabrėžiama, kad "K." nebus panašus į kitus, kad jame bus kažkas naujo, kas sudomins ir dar laikraščių neskaitančius. Ir tikrai, jei iki tol kitų lietuviškų laikraščių leidėjai savus skaitytojus skaitė šimtais, tai "Keleivis" juos pradeda skaityti jau tūkstančiais. Tiesa, ir jo skaitytojų skaičius greitai nusmuko ki 200, kai jo antrasis iš eilės redaktorius J. B. Smelstorius, savo pažiūromis atžangus, buvo pradėjęs sau rašyti ir laikraštį vesti į kleboniją.

Tiesa, ir "Keleivio" pirmieji numeriai nebuvo turiningi. Tada dar neturėta įgudusių laikraštininkų, bendradarbių. Ir pats A. Žvingilas, "Keleivio" leidėjas, buvo ne iš spaudai rašančių, bet jo nusimanyta, kas reikia rašyti. Štai jis besižmonėdamas prisiklausydavo visokių šnekų ir atėjęs savam pirmajam redaktoriui Paltanavičiui visa išpasakodavo, o tas jau iš "Keleivio" tas nugirstas šnekas mėgino į "Maikio" lūpas įdėti. Tegu, kartais, labai praščiokiškai, bet tai buvo darbo pradžia geru keliu pasukta. Maikis su savo tėvu, į geras, sumanias rankas patekę, išliko gyvi iki šių dienų, visais visuomeniniais, politiniais ir kitais klausimais besijdomaująs, viešai jais besikalbą ir tuo pačiu masinančiai paveikią skaitytojus.

Pirmieji Bendradarbiai

Pirmaisiais metais "Keleivis" mažai teturėjo bendradarbių iš šalies. Pirmoji ilgesniu Petrovo apysakos "Pėdom Kristaus" vertimu pasirodė S. Kairiūkštytė (vėliau Paltanavičienė). Jos tas vertimas ėjo per kelias dešimtis numerių, o vėliau buvo išleistas atskiru leidiniu. Ji ir daugiau ką parašydavo. Viena pirmųjų buvo ir Marija Raulinaitytė iš Worcesterio, rašiusi įvairiais moterų klausimais.

Pirmųjų numerių korespondentai buvo: Ten buvęs, M. Raulinaitytė, Grinorka, Antanukas (eilėraščiai), Atsilankęs iš Worcester, Mass., A. A. iš Maynard, Mass., Daugmatis iš Brooklyn, N. Y., O. Baronavičiūtė, Juozas Laukaitis iš Bostono, J. A. Gadeikis iš Detroit, Mich., J. Jaunas iš Montreal, Vaikinas iš Forest City, Pa., "Keleivio" skaitytojas, V. Plikaitis iš Union City, Conn., Juozo Draugas iš Meriden, Conn., F. Pučkorius iš Pittsburgh, Mužikas iš Brighton, Mass., Antanas Rimkūnas iš Duquesne, Pa., Juozas Paškauskas iš Thomas, W. Va., A. S. iš Brockton, Mass., Ignacas Mažis iš Waukegan, Ill., Baudžiavos priešas iš Rochester, N. Y., Lietuvis iš Lawrence, Mass., Laumės Vaikas iš Collinsville, Ill., Vargšas iš Du Bois, Pa., A. Savukaitis iš Morgan, Pa.

Pamažu korespondentų tinklas augo. Veik visi jie pasirašydavo slapyvardžiais,

(Nukelta į 16 pusl.)

"KELEIVIO" ĮSTAIGOS PA[illegible]KĖTUVIAI (TRUSTISAI)

Iš kairės į dešinę (sėdi): W. V. Anestis, S. Michelsonas, M. Michelkonienė, J. Janausas (pirmininkas), J. Januškis (vedėjas-menedžeris). Stovi ta pačia tvarka: Pranas Ramanauskas, P. Brazaitis, S. Strazdas, A. Valeika, N. Jonuška J. Sorda (redaktorius).

50 Metų Praeitį Praskleidus

S. Michelsonas, E. Milton, Mass.

"Keleivio" Atsiradimo Priežastys

Prieš penkiasdešimts metų Lietuvą supo Rusijos revoliucijos bangos. Mūsų išeivija Amerikoje troško žinių iš tėvynės ir ieškojo lietuviškos spaudos, nes angliškai dar nemokėjo suprasti. Šitokia padėtis įkvėpė Antanui Žvingilui mintį įkurti Bostone laikraštį. Dirva išrodė pelninga. Ir taip 1905 metų pradžioje gimė "Keleivis." Leidėjas norėjo, kad laikraštis nieko neužgautų, nieko nekritikuotų, bet norėdamas visiems įtikti, jis neįtiko beveik niekam ir jam sunkiai sekėsi. Prie to prisidėjo ir ekonominė krašto krizė. Fabrikai sustojo ir daug darbininkų atsidūrė gatvėse be darbo. Blogiausia buvo ateiviams, nes juos pirmiausia iš darbų atleisdavo. Šitokia padėtis sunkiai atsiliepė ir laikraščiams. Žvingilas vargo su "Keleiviu" iki 1908 metų ir, pagaliau, nutarė jį uždaryti.

"Keleivis" tačiau buvo išgelbėtas. Michelsonas su Jurgiu Gegužiu primokėjo Žvingilui keletą šimtų dolerių už senas mašinas ir pasiėmė laikraštį į savo rankas. Spaustuvė buvo pagerinta, laikraštis padidintas ir nustatyta jam griežtai revoliucinė kryptis: prieš caro valdžią ir už laisvą Lietuvą.

Kova su Kunigais

Komunistai šiandien atkakliai gina Maskvos diktatūrą; bet prieš 50 dar atkakliau mūsiškiai kunigėliai gynė caro valdžią. Todėl už Lietuvos laisvę tada mums teko kovoti dviem frontais: vienu frontu prieš carizmą, o antru prieš lietuviškąjį klerą, ištikimiausią carizmo ramstį.

Niekad mūsų tautos istorija neužmirš Seinų vyskupijos valdytojo praloto Antanavičiaus aplinkraščio, kuriuo jis skelbė: **Kiekviena valdžia yra nuo Dievo, todėl ir caro valdžia yra Dievo pastatyta; ir todėl kas eina prieš tą valdžią, tas eina prieš patį dangų!** Socialistus ir revoliucionierius, kurie norėjo caro valdininkus iš Lietuvos išvyti, pralotas Antanavičius liepė žmonėms mušti ir išdavinėti caro žandarams.

Tą jo aplinkraštį uoliai skelbė savo bažnyčiose ir Amerikos lietuvių kunigai. Jie draudė katalikams skaityti mūsų spaudą, o jei kuris skaitė, tokius liepė varyti iš namų. Tuo tikslu jie buvo pasikvietę ir "Tėvą Kazimierą," barzdotą basakojį kapuciną, kuris važinėjosi čia su misijomis ir, kryžių iškėlęs, saikindavo tikinčiuosius, kad neįsileistų į savo namus "bedieviškų gazietų," nelaikytų socialistų "ant burdo" ir tt.

Mes, socialistai, ruošdavom tada prakalbas, agituodavom prieš caro tironiją ir rinkdavom pinigus revoliucijai remti. Mes aiškinom, kad pirmutinis bandymas nuversti tą tironiją nepavyko, nes nebuvo gerai pasiruošta; tačiau iš 1905 metų daug pasimokyta, ir kai ateis laikas duoti antrą smūgį, "Dievo pastatytas" Mikė nudardės nuo sosto stačia galva.

Kai mes šitaip kalbėdavom, kunigų sukurstyti fanatikai keldavo salėse triukšmą arba svaidydavo akmenis per langus. Kartais prieidavo iki kruvinų įvykių. Pavyzdžiui 1913 metais Detroite kunigo organizuotų fanatikų būrys užpuolė ir kruvinai sumušė tris socialistus: S. Šnabį, K. Tamošiūną ir Leoną Časkauską. Sumušė juos dėl to, kad jie dalijo gatvėje lapelius, kviesdami žmones į prakalbas "kruvinajam sekmadieniui" paminėti.

New Yorko valstijoj, Hoosick Falls miestely, vietos socialistai suruošė prakalbas ir pakvietė iš New Yorko kalbėtoją Joną Perkūną. Kunigo sukurstyti fanatikai užpuolė jį ir taip sumušė, kad žmogus jau nebegalėjo daugiau vaikščiot. Dėl sulaužyto nugarkaulio jis liko suparaližuotas ir, išgulėjęs beturčių prieglaudoj keletą metų, mirė.

Chicagoj sykį kalbėjo socialistų susirinkime F. J. Bagočius. Staiga, salėj užgeso šviesos ir pasigirdo duslus smūgis. Kai salė buvo iš naujo apšviesta, ant grindų gulėjo nutrenktas kalbėtojas, o šalia jo—maišiukas su smėliu. Nors smurtininkai nebuvo sugauti, bet visiems buvo aišku, kad tai buvo kunigo mokinių darbas.

Hartforde per socialistų prakalbas ir aš pats buvau užpultas.

Bet kuo pikčiau kunigai mus puldavo, tuo skaudžiau mūsų spauda juos lupdavo ir tuo smalsiau žmonės mūsų laikraščius skaitydavo.

Negalėdami nuveikti mus savo jėgomis, "caro burdingieriai" (taip tuomet buvo pravardžiuojami kunigai) pradėjo kelti mums bylas teismuose. Užtekė kuriam korespondentui pakritikuoti kunigo elgesį, ir tuojau "Keleivį" šaukdavo teisman. Bet kiekvieną bylą "Keleivis" laimėjo.

Kova Prieš Urachą

Kai carizmui žlugus Lietuvos Taryba paskelbė pasauliui atštatanti nepriklausomą Lietuvos valstybę, musiškė dvasiškija užsimanė surišti Lietuvą "amžinais ryšiais" su kaizeriška Vokietija ir tuo tikslu pasikvietė vokiečių princą Urachą užimti Lietuvos sostą. Gal ji darė tą juokais? Ne! Urachą ji skaitė tikra "Dievo dovana" Lietuvai, nes jis buvo katalikas, turėjo didelę krūvą vaikų ir, besiruošdamas į Lietuvos karalius, "išmoko lietuviškai sukalbėti 'Tėve mūsų.'" Taip džiugavo kunigų spauda.

Protestuodami prieš šitą

(Nukelta į 10 pusl.)

Keleivio 50 Metų Kelias

J. Vanagas, So. Boston, Mass.

"Keleivis" Kelio Nekeitė

"Keleivis" prieš 50 metų pasirinkto kelio nekeitė. Aš nelaikau kelio keitimu tą tystelėjimą į šalį antraisiais metais, nes tai lygu greitai važiuojant slystelėjimui į provėžą: tuoj pajusta, kad vežimas krypsta . . . ir vėl įsukta į kelio vidurį, kuriuo ir šiandien einama.

Aš tuo noriu pasakyti, kad "K." nuo pat pradžios buvo socialistinės krypties. Teisybė, tada tai buvo tik užuomazga, tik silpnučiai daigeliai, bet jie buvo. Tie, kurie tuos daigelius sodino, patys gal protu to reikalo gerai nesuprato, bet širdis liepė taip daryti, nes jie buvo pagauti tų nuotaikų, kurios brandino ir pribrandino Rusijoj ir Lietuvoj 1905 metus.

Aš savo žodžius paremsiu šitokiais faktais. Jau pirmajame "K." numery darbininkai raginami bendrai galvoti apie savo padėties pagerinimą. O jeigu "mes nemislisim, tai vargai musų didės, o musų vaikais didžturčiai ars ir akės."

Kiek vėliau, Nr. 5 būsiantis Maikis seniui aiškina, kad "bagočiai joja ant darbininko sprando," o Nr. 7 jis seniui kala į galvą, kad revoliucija nėra vien žydų darbas, bet kad tatai yra "pasikėlimas žmonių prieš tuos, kurie per ilgus metus juos skriaudė, alsindami sunkiais darbais, mokestimis ir visokiais nedorais apsiėjimais."

Nr. 9 vaikas seniui pasakoja nemažiau "baisų" dalyką. Jis sako, kad darbdaviai darbininkus laiko tokia pat preke, kaip duoną, sviestą ir tt. ir kad jie, matydami už vartų bedarbių būrius, džiaugiasi, nes "gali pigiai nupirkti žmogų su kunu ir dvase."

Nr. 34 vaikas, jau Maikiu vadinamas, senį įtikinėja, kad ir Amerikoj netrukus bus revoliucija, o to paties numerio kitoj vietoj reiškiama mintis, kad unijos turėtų eiti socialistų partijos nurodytu keliu.

Nr. 35 straipsny "Kaip pagerinti gyvenimą" rašoma, kad "milionai žmonių yra šiandien pasekėjais Markso parodjto kelio ir vadinasi socialistais," kad tas mokslas yra geras ir "didelėje praktikoje šią gadynę" ir kada žmonės tą mokslą supras, "tada gyvenimas ant pasaulės pasigeris."

Jau nuo pat pradžios visur reiškiamas didelis palankumas 1905 metų revoliucijai, raginama aukoti jos reikalams, plačiai rašoma apie revoliucionierių veiklą ir tt.

Taip tegalėjo rašyti kad ir netvirtai socialistiškai galvoją, bet socialistiškai jaučią žmonės ir todėl nebeturėjo stebinti ir naujųjų "K." savininkų—J. Gegužio ir S. Michelsono—1908 m. spalio 1 d. pareiškimas (laikraštį jie perėmė nuo 1908 m. rugsėjo 26 d.), kad "kova eina tarp saujelės turčių ir milionų vargdienių. 'Keleivis' bus pašvęstas tik darbo žmonių reikalams ir už juos tik kovos."

Tai nebuvo naujo kelio pasirinkimas, tai tebuvo tik daugiau protu, ne širdimi, aprėpimas tų tikslų, kurių buvo siekiama, gilesnis įsitvirtinimas socialistiniame kely, kuriuo ir šiandien tebeeinama.

Kelias buvo sunkus, kalnuotas ir vingiuotas, reikėjo gerai vairuoti, jei norėjai nelaimės išvengti. "K." išvairavo.

Socialistinę mintį teko pradėti skiepyti palyginti neaukštai pakilusioj masėj. Atsiminkime, kad 1908 m. duomenimis trys ketvirtadaliai "K." skaitytojų nebuvo savo tėvynėj lankę mokyklų ir tik čia atvykę prasilavino, kad iš 13,720 tais metais atvykusių nemokėjo nei skaityti nei rašyti net 7,112. Iš antros pusės, visi kurie anuomet nebučiavo kunigui rankos ir drįso skaityti "Keleivį" ar panašą pažangų laikraštį, jau buvo "šliuptarniais," "cicilikais" vadinami, o "cicilikai," dar 1913 metų "Draugo" žodžiais tariant, yra "išvirkėliai, vagys, smirda kaip skunkiai," juos "šventablėvos" šeimininkės, kunigėlių pakurstytos, mėtė lauk iš butų.

Visa tas trukdė darbą, bet nepajėgė jo sutrukdyti.

Kitos kliūtys socialistinei minčiai stiprėti prasidėjo, kai iš Rusijos einančioms revoliucinėms bangoms isisiūbavus, daug ir didelių galvų apsvaigo ir pametė tikrąjį socialistinį kelią ir nuėjo komunistiniais šunkeliais.

"Keleivis" tiems monams nepasidavė, jis visą laiką pasiliko ištikimas demokratiniam socializmui, visą laiką be pasigailėjimo kėlė viešumon komunistų pragaištingus darbus. Skaudesnės už "K." duodamos pylos ir šiandien komunistai negauna nė iš vieno lietuvio savaitraščio.

"Keleiviui" Rūpi Lietuvos Reikalai

"K." visą laiką sielojosi savo tėvynės Lietuvos reikalais. Jam rūpėjo jos ir joje palikusių tokių pat darbo žmonių likimas. Jis visą laiką plačiai informavo, kas vyksta savajame krašte. Ji pavartęs gali gauti to ar kito laikotarpio apytikrį vaizdą—tiek jame daug medžiagos iš Lietuvos gyvenimo! Priminsiu mažą smulkmeną. Nežinau, ar kuris kitas Amerikos laikraštis beveik stenografiškai aprašė 1917 m. Petrapily įvykusį Lietuvių Seimą, o "K." tą padarė.

Socialdemokratai pirmieji iškėlė Lietuvos laisvės šūkį dar tais laikais, kada nevienas "patriotas" buvo visiškai patenkintas caro kampininko padėtimi. Jie tos laisvės nepaliovė siekę. Ir "K." nekartą yra pasakęs, kad "mes remsime kiekvieną judėjimą, kuris

(Nukelta į 13 pusl.)

Socialistiniai 'Keleivio' Pirmtakunai

Vaclovas Biržiška, Boston, Mass.

Minint mūsų seniausiojo dabar ir ilgiausiai ėjusio socialistinio laikraščio "Keleivio" 50 metų sukaktį (nors kaipo socialistinis laikraštis jis yra dviem metais jaunesnis, nes, pradėjęs eiti 1905 metų vasario 9 d., jis ligi 1907 metų tik retkarčiais dėjo kiek informacijų ir apie revoliucinį sąjūdį Lietuvoje, o jau aiškiai socialistiniu virto tik nuo 1908 metų, paėmus jo redagavimą į savo rankas S. Michelsonui), pravartu prisiminti ir socialistinius "Keleivio" pirmtakūnus tiek čia Amerikoje, tiek ir Lietuvoje.

Kai kas (pav. ir A. Rimka) kartais spėdavo, kad pirmuoju mūsų periodinėje spaudoje išspausdintu socialistiniu straipsniu galima laikyti 1884 metais "Aušroje" išspausdintą J. Šliūpo straipsnį "Mokslas apie tautinę ūkę," tačiau tai nebuvo savarankiškai J. Šliūpo parašytas straipsnis, bet jam iš Mažosios Lietuvos išvykus Amerikon, likę pas M. Jankų studentiški jo klausytų Maskvos universitete politinės ekonomijos paskaitų užrašai, kuriuos Jankus, J. Šliūpo neatsiklausęs, pats savo bute juos suradęs, išspausdino "Aušroje."

Amerikon atvykęs, 1885-1889 metais J. Šliūpas čia leido "Lietuviškąjį Balsą," kuriame kartais būdavo dedamas ir vienas kitas socialistinio atspalvio straipsnis. 1892-1893 metais dr. J. Šliūpo redaguota ir Tilžėje spausdinta "Apšvieta" buvo mišraus turinio žurnalas, kuriame iš viso tebuvo įdėta keletas J. Andziulaičio ir P. Janušio (Bruzdos Jonukas) socialistinės linkmės straipsnių, o šiaip daugiausia vietos buvo skiriama beletristikai, evoliucijos teorijai ir įvairiems lietuviškiems reikalams ir klausimams. 1890 metais kovo 6 d.—1891 metais gegužės 10 d. redagavęs "Vienybę Lietuvninkų" J. Andziulaitis bandė įnešti kiek socializmo dvasios, bet kaip tik dėl to ir buvo nuo redagavimo nušalintas.

1894 metais Mt. Carmelyje dr. J. Šliūpo įsteigta ir paskiau ligi 1896 metų Shenandoah, Pa., ir Scranton, Pa., leista, pasivadinusi "lietuvišku darbininkišku laikraščių," "Nauja Gadynė" labiausia buvo skiriama laisvamanybei platinti, bet spausdino ir kiek socialistinių straipsnių, nors, čia prisidėjus J. Laukiui-Keliauninkui ir S. Malevskiui-Homolickiui, aiškiai pradėjo vyrauti anarchistinė linkmė, lygiai kaip ir Baltimorėje 1896-1898 metais V. Karaliaus leistame "Karde."

Šiokia tokia socialistinė kryptis aiškiai pastebima ir R. P. Kuncmono 1896-1898 metais Shenandoah, Pa., leistame "Pennsylvanijos Darbininke" (1897-1898 m. pavadintame tik "Darbininku"), 1898 metais Baltimorėje V. Karaliaus leistoje "Galybėje" (nors labiausiai čia reiškėsi laisvamaniškai prieštikybinė tendencija).

1898-1899 metais Baltimorėje J. Laukio, A. Lalio ir V. Karaliaus leista ir redaguota "Nauja Draugija" buvo jau ne tiek socialistinis, kiek aiškiai anarchistinai-laisvamaniškas laikraštis, panašiai kaip ir tų pačių A. Lalio ir J. Laukio 1900-1901 Pittsburghe leista "Ateitis." Bet jau Chicagos lietuviškos socialistų kuopos 1902-1903 metais "Darbininkas" (teišėjo du numeriai) tų svetimų socializmui priemaišų neturėjo. 1904-1907 metais J. O. Širvydo ir J. Baltrušaičio redaguojama "Vienybė Lietuvninkų" buvo tuo laiku aiškiai socializmui prielanki, lygiai kaip ir 1905 1907 metais ėjęs Brooklyne "Spindulys." O pradėjęs nuo 1905 metų gegužės 9 d. Philadelphijoje eiti "Kova," kurią 1905-1906 m. redagavo J. O. Širvydas, buvo jau "Lietuvių Socialistų Partijos Amerikoje" organas, grynai socialdemokratinėje kryptyje vedamas.

Tai visi anksčiau minėti laikraščiai ir buvo "Keleivio" pirmtakūnai čia Amerikoje. O skiriamuose Didžiajai Lietuvai ir spausdi-

Prof. VACLOVAS BIRŽIŠKA

namuose Mažojoj Lietuvoj lietuviškuose laikraščiuose, 1892-1894 metais, o kartais ir vėliau, "Varpe" buvo išspausdintas vienas kitas straipsnis su tam tikra socialistine tendencija, kurį rašė tai dr. J. Bagdonas, tai dr. S. Matulaitis, o jau daug vėliau ir A. Janulaitis ir kai kurie kiti. Tikroji gi socialistinė spauda lietuvių kalba prasidėjo tik 1896 metais, kada Ciuriche, Šveicarijoje, buvo išspausdintas pirmasis "Lietuvos Darbininko" numeris, pavadintas "laikraščiu pašvęstu reikalams Lietuvos darbininkų," kurį dar lenkiškai buvo surašęs dr. A. Domaševičius, o lietuviškai išvertė dr. K. Grinius. Šio žurnalo, jau virtusio "organu Lietuviškos Social-Demokatų Partijos," Nr. 2 buvo išspausdintas 1898 metais Tilžėje, o Nr. 3 ten pat 1899 metais. Toliau jau jis nebėjo, bet jau tais pačiais 1899 metais Bitėnuose pasirodė ir Nr. 1-3 "Aido Lietuvos Darbininkų Gyvenimo." Nuo 1901 metų liepos mėnesio Tilžėje pradėta spausdinti ir LSDP organą "Darbininkų Balsą," kuris ėjo ligi 1906 metų balandžio mėnesio, nuo 1902 metų Nr. 4 A. Janulaičio redaguojamas, kuris oficiališkai, rusų žandarmerijos akims apdumti, nešiojo J. Lizdeikos slapyvardį ir gyvendamas Mažojoje Lietuvoje ir čia "Darbininkų Balsa" ir spausdindamas, rodė savo gyvenamą vietą Londoną. 1905 metais dar pasirodė "Draugo" organizacijos organas "Draugas" (teišspausdinta Nr. 3-5, o šiai organizacijai susiliejus su LSDP, šis "Draugas" virto ėjusiu ligi 1906 metų balandžio mėnesio "Darbininku." Be to 1905 metų gruodžio 15 d. tas pats A. Janulaitis Bitėnuose išspausdino vienintelį satyrinio laikraščio "Sparvos" numerį, kuriame tačiau nebuvo jokio teksto, bet vien tik politinės iliustracijos su lietuviškais ir lenkiškais parašais.

Pagaliau 1906 metų gegužės mėnesio pradžioje pradėta leisti Vilniuje legalinę "Naująją Gadynę," kurios daugumas numerių buvo konfiskuoti ir kuri tuo vardu teėjo ligi 1906 metų pabaigos. Ją pakeitė ligi 1907 metų gegužės 23 d. ėjęs "Skardas," o paskiau ir ligi 1908 metų birželio 3 d. ėjusi "Žarija." Be to dar nuo 1907 metų spalio 30 d. Bellshillyje, Škotijoje, pradėta leisti socialistinį "Rankpelnį."

Tai štai, kaip atrodo "Keleivio" kilmės medis, vaizduojąs jo visus pranokėjus. Bet jie visi jau senai išmirę, o "Keleiviui" jau einant aiškiai nustatytu keliu, greta jo išaugo ir ėilė naujų atžalų, tiek ir čia Amerikoje, tiek ir vėliau Lietuvoje ir ypač pirmaisiais nepriklausomos Lietuvos metais, kurių tačiau daugumą nuvertė vėlesnieji toje pačioje Lietuvoje politiniai pasikeitimai. O "Keleivis," augdamas visai kitose sąlygose, sugebėjo sveikas ir savo veido nepakeitęs išeiti visą tą rimtą 50 metų amžių.

"KELEIVIO" PIRMIEJI REDAKTORIAI

JONAS B. SMELSTORIUS

Antrasis redaktorius.

MIKAS PALTANAVIČIUS

Pirmasis redaktorius.

PIJUS BUKŠNAITIS

Tretysis redaktorius.

50 Metų Praeitį Praskleidus

(Atkelta iš 9 pusl.)

kunigų žygį, Lietuvos socialdemokratai tuomet išėjo iš Lietuvos Tarybos, gi mes, Amerikos socialistai, pradėjom smarkią kovą prieš tas kunigų pastangas supančioti dar negimusią valstybę "amžinais ryšiais" su Vokietijos monarchija.

Mūsų kunigėliai tačiau nespėjo išmokyti Urachą sukalbėt lietuviškai visą rožančių, kai kaizeris karą pralaimėjo ir Vokietijoj kilo revoliucija.

Mūsų Milionai Lietuvai

Mūsų priešai buvo paleidę apyvarton šmeižtą ir ilgai jį valkiojo, kad socialistų obalsis buvęs: "Lietuvai nei cento!" Kad tai buvo nedoras prasimanymas, tai geriausia parodo tas faktas, kad 1914 metų rudenį, kai karo audra skaudžiai palietė Lietuvą, Amerikos lietuvių socialistai tuojau organizavo dėl karo nukentėjusiems Lietuvos žmonėms pagalbą. Tuo tikslu buvo įkurtas Lietuvos Šelpimo Fondas, kuris surinko ir pasiuntė įvairiems labdaringiems komitetams apie $35,000. Ar tai reiškia "Lietuvai nei cento"?

Po pirmojo pasaulinio karo, kai įsikūrė nepriklausoma Lietuvos respublika, mes rėmėme savo doleriais ir ją. Atvykus Jonui Vileišiui paskolos reikalais, "Keleivio" namuose mes turėjom su juo daug pasitarimų apie tos paskolos organizavimą. Buvo nutarta išleisti 5% "Lietuvos Laisvės Bonus" ir pardavinėti juos Amerikos lietuviams. Ir prakalbose, kurios buvo ruošiamos tiems bonams platinti, kalbėdavo geriausi socialistų kalbėtojai. Šituo būdu buvo surinkta Lietuvai $2,000,000.

Atsimenu, "Keleivio" redakcijon sykį atėjo jaunas vyras su šviesia barzdele. Pasisakė vardą ir pavardę, parodė dokumentus ir sako: "Lietuvos apsaugai organizuojam šaulius. Reikia ginklų ir kitko, bet neturim už ką nusipirkti. Todėl atvažiavau Amerikon aukų rinkti."

Tai buvo A. Žmuidzinavičius, Lietuvos Šaulių Sąjungos atstovas. Nors jis nieko neprašė, bet vistiek buvo aišku, ko jis pas mus atėjo.

—Kiek duosime?—kreipėsi į mane J. Gegužis.

—Duokim 25,000 auksinų!—atsakiau.

Ir šiandien aš turiu Šaulių Sąjungos prisiųstą liudijimą, kad "Keleivis" aukojo šaulių ginklams 25,000 auksinų. Amerikos pinigais ši suma reiškė apie $130.

Amerikos Lietuvių Kongresas Lietuvos Demokratijai Atsteigti

Už Lietuvos žmonių laisvę mes visada kovojom ir gausiai jos reikalams aukojom. Todėl mes negalėjom pritarti tam smurtui, kuriuo 1926 metų vieną gruodžio naktį buvo nuversta teisėta Lietuvos vyriausybė ir išvaikytas žmonių išrinktas seimas, o jo vieton pastatyta tautininkų diktatūra su Smetona priešaky. Ir kai šitie smurtininkai pradėjo šaudyti Lietuvos žmones, 1936 metų 9-me numeryje "Keleivis" iškėlė sumanymą šaukti Amerikos lietuvių kongresą, kuris turėtų pasmerkti tautininkų diktatūrą ir pareikalauti grąžinti atimtą Lietuvos žmonėms laisvę.

Šitą sumanymą tuojau parėmė "Naujienos" ir iš visų kolonijų pradėjo plaukti tokiam kongresui pritarimai.

Kongresas įvyko Clevelando mieste 1936 metų birželio 20-21 d. Delegatų buvo 364, kurie atstovavo 80,000 organizuotų Amerikos lietuvių.

Amerikos Lietuvių Kongresas Lietuvos Demokratinei Tvarkai Atsteigti atsidarė puošnioj Carter Hotelio salėj labai iškilmingai. Delegatus sveikino ir Clevelando majoro atstovas, kuris tarp kita ko pasakė: "Mums, Amerikoje gimusiems ir augusiems, sunku net įsivaizduoti, kaip civilizuotoj šaly gali dėtis tokie dalykai, kokie dabar dedasi Lietuvoj. Bet aš tikiuos, kad šis Amerikos Lietuvių Kongresas padės savo tautai negerumus pašalinti."

Delegatų buvo iš visų Amerikos kolonijų, nuo Kanados iki Kalifornijos. Viešbučio salė su 600 vietų buvo kupina žmonių. Galerija taipgi buvo pilna publikos. Prezidiuman išrinkti Dr. Vitkus, p-lė Jeskevičiūtė, p-lė Mikužiūtė ir Dr. Simanauskas. Posėdžiai nepaprastai tvarkingi.

Pirmoj sesijoj buvo du referatai. "Keleivio" redaktorius S. Michelsonas skaitė apie Lietuvos ūkininkų bruzdėjimą ir valdžios represijas. Publika salėj verkė. Referatą apie Smetonos diktatūrą skaitė L. Prūseika.

Išklausęs tuos referatus, kongresas priėmė ilgą rezoliuciją, kuri baigiasi šitokiais žodžiais:

"Amerikos Lietuvių Demokratijos Kongresas, girdėdamas apie tokius pasibaisėtinus Lietuvos vyriausybės smurto darbus, kelia griežčiausį protestą ir reikalauja, kad ta žiaurių smurtininkų klika, susitepusi nekaltų Lietuvos žmonių krauju, tuojau pasitrauktų ir atiduotų valdžią atstovams tos vyriausybės, kurią buvo paskyręs paskutinis (1926 m.) teisėtai išrinktas Lietuvos seimas, iki bus išrinkta ir sušaukta Steigiamojo Seimo nustatytais pagrindais tikroji Lietuvos žmonių atstovybė."

Kita rezoliucija pasmerkė Lenkijos imperialistus, kurie persekiojo Vilniaus krašto lietuvius.

Pasmerkęs visus smurtininkus ir lietuvių tautos engėjus, kongresas pastatė reikalavimą, kad visi politiniai kaliniai tuojau būtų paleisti iš Lietuvos kalėjimu.

Prieš išsiskirstant, kongresas įkūrė pastovią organizaciją Lietuvos žmonėms remti. Kadangi tai organizacijai pavesta tęsti kongreso pradėtąjį darbą, tai jai ir paliktas tas pats vardas: Amerikos Lietuvių Kongresas Lietuvos Demokratinei Tvarkai Atsteigti.

(Nukelta į 15 pusl.)

Ką Sako Keleivio Steigėjas

Antanas Žvingilas, Jewett, Conn.

Aš gimiau 1870 metais Matuliškių kaime, Vilkaviškio apskrity, į Ameriką atvažiavau 1891 metais. Teko dirbti visokių darbų, teko ir knygas pardavinėti, laikraščių prenumeratas rinkti, daugiausia "Lietuvos," kuri anuomet buvo geriausias laikraštis.

Lawrence, Mass., įkūriau spaustuvę. Spaudos darbų gaudavau iš Bostono lietuvių, todėl vėliau spaustuvę perkėliau į Bostoną.

Savo biznį garsindavau laikraščiuose, todėl turėjau daug visokių adresų visoj Amerikoj. Kilo mintis išleisti laikraštį. Tą mintį aš pareiškiau savo gyvenimo draugei Ievai. Ji pritarė. Redaktoriu pakvietėme M. Paltanavičių, raidžių rinkėjas buvo A. Macijauskas, vėliau Juozas Valatka, visi trys jau mirę.

"Keleivio" vardas šitaip gimė. Kai pradėjome ruoštis leisti laikraštį, tai reikėjo jam ir vardą sugalvoti. M. Paltanavičius siūlė tokį, aš kitokį. Vis negalėjome susitaikinti. Bet vieną rytą, kai visi susirinkome į darbą, mano gyvenimo draugė Ieva sako:

ANTANAS ŽVINGILAS

"Aš turiu vardą. Juk Žvingilas keliavo po visą Ameriką, tai tegul būna ir jo laikraštis 'Keleivis'."

Visi sušukome ura, nes visiems tas vardas patiko. Taip Ievos Žvingilienės sugalvotas "Keleivis" tebekeliauja ir iki šios dienos.

M. Paltanavičiui pasitraukus, antras redaktorius buvo Jonas Smelstorius, o kai jis pradėjo negerai rašyti, aš jį atleidau ir pasikviečiau P. Bukšnaitį. Jis buvo lietuvių socialistų sekretorius ir dirbo New Yorke agentūroj. Jis ten gyvendamas redagavo. Ketvirtasis redaktorius buvo A. Antonovas, o šiam pasitraukus, vėl P. Bukšnaitis.

Tuo metu pas mane rinkėju dirbo Juozas Undžius. Jis kartą man sako, kad neparanku turėti redaktorių kitame mieste. Sako, su manim gyvena, matyti, apsitrynęs vyrukas, buvęs revoliucionierius, jis gali būti geras redaktorius. Kitą dieną ir atėjo S. Michelsonas. Sako, aš dabar nedirbu, tai galiu pabandyti redaguoti; jei nesugebėsiu, tai aš, sako, nieko neprašaimėsiu, nes šiuo metu esu be darbo. Atlyginimo sutarėme $12 savaitei.

Jis pradėjo gerai redaguoti, ypač gerai rašė "Maikio su tėvu" pasikalbėjimus.

Astramskas tuo metu buvo rinkėju. Vieną vakarą jis sako:

"Michelsonas nemoka gerai lietuviškai, bet aš vis sustatau žodžius taip, kaip reikia, nes aš moku lietuvių rašybą, bet už tai duosi man savaitei vieną dolerį daugiau." Sutikau. Visi buvome patenkinti. "Keleivis" tais laikais daugiausia turėjo 3,000 skaitytojų.

Šiandien aš jau negaluoju. Prieš keterius metus buvo padaryta operacija ir nuo to laiko nebeatsigaunu. Pernai nustojau vienos akies. Sunku rašyti, todėl atsiprašau už blogą raštą.

Kalba Tretysis "K." Redaktorius

Sveikinu susilaukusį 50 metų "Keleivį," kurio kūdikystės auklėtoju ir man teko būti. Kada? Labai senai. Rodos, kad 1906 ir 1907 metais.

Kai Žvingilas kvietė mane "Keleivį" redaguoti, aš asmeniškos pažinties su juo neturėjau, o apie Smelstorių nė girdėte negirdėjau. Visus susitarimus, kaip ir patį redagavimą, atlikdavome per laiškus. Atsimenu tik tiek, kad Žvingilas man rašė, jog Paltanavičiui pasitraukus, jie patys (t. y. leidėjai) bandą redaguoti savo laikraštį, tik jiems nesiseką. Čia, turbūt, ir buvo kalbama apie raidžių rinkėją, kuris tais laikais spaustuvėje dirbo. Ar tai buvo Smelstorius, ar kas kitas—nežinau. Taip pat nežinau, kaip ilgai "jie patys" redagavo.

Kas liečia Antonovo redagavimą, tai aš įpiršau jį Žvingilui, tik Antonovas neilgai redagavo. Žvingilas net pas mane į namus atvažiavo ir kvietė keltis į Bostoną užimti pastovią redaktoriaus vietą, nes Antonovas, kaip sakė Žvingilas, nenoris daugiau redaktoriauti, kadangi viską, ką žinojęs apie revoliuciją, jau "Keleivyje" sudėjęs, o kitokiu temų negalis sugalvoti. Kvietimo keltis į Bostoną aš nepriėmiau, bet vėl redagavau laikraštį "per paštą," kol atėjo S. Michelsonas.

Tais laikais dar siūbavo 1905 metų revoliucijos bangos lietuvių visuomenėje. Pažangieji laikraščiai buvo pilni neramumo ir proletariškos desperacijos. Tik jaunutis "Keleivis" pradėjo lankyti skaitytojus su linksma šypsena, pradėjo skleisti ramią nuotaiką ir viltį į šviesesnę ateitį. Tos krypties laikėsi ir visi kiti redaktoriai.

Tokiais keliais vaikščiodamas "Keleivis" gražiai augo, stiprėjo ir tapo stipriausiu ir mėgiamiausiu Amerikos lietuvių laikraščiu.

Kaip motina džiaugiasi ir didžiuojasi savo išauklėtu sūneliu, taip ir aš, buvęs vienas pirmųjų "Keleivio" redaktorių, šiandien džiaugiuosi ir didžiuojuosi, kad ir man teko auklėti šį mūsų laikraščių milžiną.

Sveikinu ir visus "Keleivio" skaitytojus, ypač tuos, kurie jį skaitė mano redagavimo laikais ir atsimena eilėraščius, feljetonus ir straipsnelius, parašytus Pėbės, Lušnakojo, Brooklyniečio, Byžanto (tai mano slapyvardžiai) ir su mano paties pavarde.

Pijus Bukšnaitis.

Balfas ir Taryba Sumanyta 'Keleivio'

S. Michelsonas, E. Milton, Mass.

Šiandien mes turim Amerikos Lietuvių Tarybą ir BALF'ą. Prieš tai turėjom dar Amerikos Lietuvių Kongresą Lietuvos demokratijai ginti. Ir nesigirdami galim pasakyti, kad visas tris šitas organizacijas sumanė "Keleivis."

Apie Amerikos Lietuvių Kongresą pakalbėsime atskirai; čia gi nušviesime tiktai ALT'os ir BALF'o atsiradimą.

Kai kas šiandien klaidingai mano, kad Taryba pradėjo veikti nuo 1940 metų, kuomet apie 10 mūsiškių veikėjų nuvyko Washingtonan ir įteikė prezidentui Rooseveltui raštą bei skundą dėl padaryto Rusijos smurto prieš Lietuvą. Bet tie vyrai nebuvo Amerikos Lietuvių Taryba, kokią mes turim šiandien. Jie nebuvo mūsų visuomenės pripažintas autoritetas. Ir iš viso jie nebuvo organizuotas kūnas. Taryba buvo įkurta tiktai 1943 metais. Štai, prašom keletą faktų:

Kai 1941 metais karo audra palietė Lietuvos žemę, Pasaulio Lietuvių Sąjungos pirmininkas adv. R. Skipitis prisiuntė Amerikon laišką, prašydamas pagalbos nukentėjusiems Lietuvos žmonėms.

"Keleivis" tuomet pirmutinis pritarė, kad tokią pagalbą reikia teikti, o ir jos organizacijos reikalu šitaip pasisakė:

"Mums rodos, kad būtų didelė betvarkė, jeigu aukas pradėtų rinkti visi fondai, kurių paskutiniais laikais pridygo kaip šungrybių. **Fondas turėtų būt vienas,** su skyriais įvairiose kolonijose. Jis turėtų būti **bendras visų Amerikos lietuvių fondas Lietuvos žmonėms šelpti, bet ne kurios srovės ar partijos fondas.**

"Bet tokio fondo neįsteigs viena kuri kolonija, nei srovių vadai. Tokį fondą gali įsteigti tiktai **visuotinis Amerikos lietuvių suvažiavimas.**" (Žr. "Keleivį" 1941 m. liepos 30.)

Vadinasi, čia turim konkretų "Keleivio" planą: likviduoti visus srovinius fondus ir šaukti suvažiavimą bendram Amerikos lietuvių fondui kurti. Net ir vardas tokiam fondui pasiūlytas.

Be to dar mūsų buvo pasakyta, kad suvažiavimas turėtų įkurti "kokį nors Amerikos lietuvių centro organą, kuris turėtų teisę kalbėti mūsų visuomenės vardu.

Tokį centro organą, mes sakėm, galima būtų pavadinti **Amerikos Lietuvių Taryba.**

Iš to jau kiekvienam gali būt aišku, kad Amerikos Lietuvių Tarybos dar nebuvo ir 1941 metais, nes jeigu ji būtų buvus, tai "Keleivis" negi būtų rašęs, kad tokią organizaciją reikia steigti.

"Keleivio" sumanymui tuomet pritarė "Tėvynė" ir dar vienas kitas laikraštis. Kitiems tačiau atrodė, kad šaukti tokį seimą "perdaug kainuotų." Tačiau laikas parodė, kad suvažiavimas būtinai reikalingas, ir 1943 metų rugsėjo 2 ir 3 dienomis jis buvo sušauktas Pittsburghe.

Ir tiktai čia, šitame Pittsburgho suvažiavime, buvo įkurta Amerikos Lietuvių Taryba. Čia nustatyta jai tvarka, užbrėžti uždaviniai, įsteigtas iždas ir sudaryta valdyba. Be kitų uždavinių, Tarybai uždėta pareiga organizuoti ir bendrą Amerikos lietuvių fondą Lietuvos žmonėms pagalbą teikti.

Pittsburgho suvažiavime įkurti tokį fondą nebuvo galima dėl to, kad visų pirma reikėjo dar susitarti su srovių fondų žmonėmis; reikėjo, kad jie sutiktų savo fondus likviduoti.

Tik paruošta bendram fondui dirva. Atėjo ir 1944 metų pavasaris. Ir tik tada, 1944 metų kovo 24 ir 25 dienomis, Amerikos Lietuvių Taryba sušaukė visuomenės veikėjų susirinkimą Chicagoje, Morrisono viešbutyje, ir čia buvo įkurtas Bendras Amerikos Lietuvių Šalpos Fondas, angliškai—United Lithuanian Relief Fund of America.

Kaip ALT'as, taip ir BALF'as buvo sudarytas iš visų keturių mūsų visuomenės srovių—socialdemokratų, katalikų, sandariečių ir tautininkų, po lygų atstovų skaičių iš kiekvienos srovės.

Sudarius BALF'o valdybą ir paruošus įstatus, jis tuoj buvo inkorporuotas Illinois valstijoj ir įregistruotas Washingtone. Tuo būdu BALF'as pasidarė juridinis asmuo—a legal person.

Bet to dar nežteko. Reikėjo dar nemaža pastangų padėti, kad National War Fund pripažintų BALF'ą savo pilnateisiu nariu, nes tokiems nariams jis dalijo stambias pinigų sumas, kad šelptų savo tautybių žmones. Taigi ir mūsų BALF'as norėjo tokios paramos gauti.

Bet to dar neužteko. Reitional War Fundą įeiti, nes Russian Relief Fund stengėsi visokiais būdais užkirsti tam kelią. Jis aiškino National War Fundo vadovybei, kad lietuviams šalpos fondas visai nereikalingas, nes Lietuva prisidėjusi prie Sovietų ir, jeigu Lietuvos žmonėms pagalba bus reikalinga, jie gausią visko iš Russian Relief Fundo. (Mat, šitas bolševikų fondas buvo jau priimtas į valstybinį United War Fundą ir gaudavo iš pastarojo stambių sumų. Rusija tada buvo Amerikos karo sąjunginėkė.)

Bet bolševikų intrigos prieš BALF'ą nuėjo niekais. Prezidento Roosevelto kontroliuojamas National War Fund vistik priėmė BALF'ą į savo narius ir jau tų pačių 1944 metų rugpiūčio mėnesį davė $135,000 pinigų Lietuvos žmonėms šelpti. Tai buvo didelis lietuvių laimėjimas! Laimėjimas ne tiktai šalpos srity, bet ir politiniu žvilgsniu, nes šituo žestu Washingtono vyriausybė parodė, kad Maskvos diktatūros Lietuvoje ji nepripažįsta.

Šitą $135,000 sumą BALF tada gavo tiktai trims mėnesiams—spaliui, lapkričiui ir gruodžiui. "Jei gerai tuos pinigus per tris mėnesius suvartosite, tai toliau gausite daugiau," pasakė BALF'ui valdžia. Tikėtasi, kad iš viso tuo būdu būsią galima gauti pusę miliono dolerių. Bet gauta daugiau. Praeitų metu BALF'o atskaita parodo, kad per pirmąjį dešimtį metų iš valdžios gauta pinigais $820,834.29. Iš visų šaltinių pinigais ir daiktais gauti arti $4,000,000.

BALF'as per dešimtį metų atliko labai didelį darbą. Jau nekalbant apie medžiaginę pagalbą mūsiškiams tremtyje, apie 30,000 tremtinių galėjo atvykti ir įsikurti Amerikoje. Kiekvienam jų buvo parūpinta darbo ir buto garantija, ir kiekvienas jų buvo pasitiktas uoste ir nugabentas kur reikėjo.

Be to, likvidavus srovinius fondus ir visoms srovėms pradėjus išvien dirbti BALF'e, žymiai sušvelnėjo mūsų savitarpiniai santykiai.

Tą patį reikia pasakyti ir apie Amerikos Lietuvių Tarybą. Jos atlikti darbai politinėj srity yra milžiniški. Ji užlaiko Informacijų Centrą, kuris informuoja amerikiečius apie Lietuvos bylą, ir ji palaiko VLIK'ą, kuris dirba Lietuvos laisvinimo darbą anapus vandenyno. Bet didžiausis Tarybos nuopelnas yra tas, kad dėl jos pastangų šios šalies kongresas paskyrė vadinamąją Kersteno komisiją ištirti Rusijos bolševikų kruviną terorą Lietuvoje.

Mums malonu apie BALF ir Tarybą šiandien kalbėti, nes mintis jas steigti gimė "Keleivy."

Musų Mirusieji

Per 50 metų "Keleivis" yra netekęs daug gerų bendradarbių ir rėmėjų. Jų visų atmintis jam yra brangi, bet čia tegalime suminėti tik tuos, apie kuriuos turime žinių.

FORTUNATAS J. BAGOČIUS, gimęs 1887 m. sausio 31 d. Endriejavo v., buvęs "Kovos" administratorius, "Keleivio" bendradarbis, teisininkas, visuomenininkas, populiarus kalbėtojas, vėlesniais laikais gyvenęs Miltone, netoli nuo Bostono. Mirė 1951 metų gruodžio 7 d.

JUOZAS BALTRUŠAITIS, gimęs 1875 m. rugpiūčio 16 d. Barzdų valsč., Šakių apskr., buvęs Tilžėj leistų "Ūkininko," "Naujienų" ir "Darbininkų Balso" revoliucinis poetas J. Mėmelės vardu; "Vienybės Lietuvninkų,, "Kovos" redaktorius, vėliau "Dilgėlių" leidėjas, "Keleivio" bendradarbis, parašęs ir atskirai išleistų leidinių. Mirė Pittsburghe 1942 m. rugsėjo 22 d.

, DR. ALEKSANDRAS DAVIDONIS gyvenęs Chicagoj, mirė 1936 metais dar jaunas būdamas. Velionis buvo didelis idealistas, gamtininkas, filosofas ir geras "Keleivio" bičiulis.

JURGIS GEGUŽIS, gimęs 1877 m. balandžio 15 d. Norkūnų k., Gelgaudiškio v., miręs Bostone 1943 m. vasario 21 d., dar jaunas būdamas nešęs iš Prūsų draudžiamas knygas ir laikraščius, vėliau dirbęs Tilžėje Mauderodės spaustuvėje, kuri spausdino caro draudžiamas knygas; "Keleivio" leidėjas kartu su S. Michelsonu, ilgus metus jį sumaniai administravęs, nuoširdus socialistinės veiklos dalyvis, daug nusipelnęs socialistinės spaudos darbininkas.

VINCAS GEGUŽIS, gimęs 1879 m. liepos 9 d. Norkūnų kaime, Gelgaudiškio v., miręs 1950 m. gruodžio 23 d. Dorchester'y, Mass., "Keleivio" spaustuvėj dirbęs 25 metus, kuklus, nuoširdus pažangiųjų veiklos dalyvis.

FELICIJA JUŠKAUSKIENĖ (vėliau Stropienė), nuoširdi "Keleivio" rėmėja, socialistė, rašytoja, gyvenusi ir mirusi So. Bostone.

DR. ANTANAS KARALIUS, gimęs 1890 m. Briedžiuose, Lukšių v., miręs 1932 m. gegužės 23 d. Chicagoje. Socialistas, rašytojas, ypač daug rašęs sveikatos reikalais, bet nevengęs ir kitų reikalų, "Keleivio" bendradarbis.

POVILAS KRUČAS, gimęs 1891 m. Kupišky, miręs 1954 m. birželio 25 d. Norwood'e, Mass., ilgametis "Keleivio" bendradarbis, platintojas, uolus socialistas, mirdamas paskyręs Lietuviu Socialdemokratu Sajungai $500.

PETRAS M. MARTINKAITIS (Kaitis), gimęs Kregždžiuose, Vištyčio v. 1868 m. sausio 14 d., vienas senesniųjų mūsų veikėjų, laikraščių ir knygų leidėjas, socialistas, karštas Lietuvos patriotas, dažnai rašinėjęs "Keleiviui" korespondencijų iš Chicagos, kur jis ilgą laiką gyveno, veikė ir 1951 metų liepos 5 d. mirė.

DR. PRANAS MATULAITIS, gimęs 1876 m. kovo 6 d. Stebuliškių k., Liudvinavo v., miręs Clevelande 1951 m. sausio 31 d. Karštas lietuvybės gynėjas ir kovotojas prieš caro valdžią, už ką buvo areštuotas lankant Maskvos universitetą ir ištremtas Viatkos gubernijon; atvykęs Amerikon, medicinos mokslą baigė John Hopkins universitete ir apsigyveno So. Bostone; buvo tvirtas socialistas, "Keleivio" nuolatinis bendradarbis, per ilgus metus SLA daktaras kvotėjas ir švietimo komisijos narys.

DR. KAZYS MIKOLAITIS (K. Vidijus), gimęs Jurbarke 1884 m. kovo 29 d., miręs Lawrence 1942 m. liepos 16 d.; labai nuoširdus "Keleivio" bičiulis, nuolatinis bendradarbis, filosofas, poetas, gyvenęs ir gydytojo praktika vertęsis Lawrence, Mass.

JUOZAS NEVIACKAS, gimęs Aleknonių kaime, Krosnos vlsč., miręs Bostone 1928 m. liepos 2 d., vienas pirmųjų "Keleivio" raidžių rinkėjų, vėliau vienas "Laisvės" kūrėjų, "Šakės" leidėjas, vėl grįžęs į "Keleivį" dirbo redaktoriaus padėjėju iki mirties.

JUOZAS PAKARKLIS (Lukšių Juozas), gimęs 1873 m. liepos mėnesį Lukšių kaime, Lukšių valsč., Šakių apskr., miręs 1953 m. Liepos 19 d. Norwood'e, Mass., nuolatinis "Keleivio" bendradarbis, gabus kritikas, rašęs ir eilėraščių.

MIKAS PALTANAVICIUS, gimęs 1875 m. rugsėjo 15 d. Mozūriškių k., Veiverių v., miręs 1936 m. gegužės 4 d. So. Bostone. "Keleivio" pirmasis redaktorius, "Amerikos Lietuvio" steigėjas, T. M. Draugijos pirm., išleidęs kelias dešimtis įvairių knygų, visuomenininkas.

JUOZAS PETRIKYS, uolus "Keleivio" platintojas, gyvenęs ir miręs Scranton'e, Pa.

JONAS PRŪSEIKAITIS, gimęs Lankeliškiuose, Vilkaviškio apskr., miręs 1926 m. rugsėjo 6 d. Waterbury, Conn. "Keleivio" bendradarbis, uolus socialistas, scenos darbuotojas, kultūrininkas.

DR. PUSKUNIGIS, uolus socialistas, buvęs LSS sekretorius, vėliau iš organizacijos pasitraukęs, bet su socialistais nenustojęs bendrauti, dažnai rašęs "Keleivy," miręs 1941 m. liepos 6 d. No. Grafton'e, Conn.

JONAS RAULINAITIS, gimęs 1872 m., miręs 1938 m. Bostone, labai uolus "Keleivio" platintojas ir korespondentas, nuoširdus socialistas ir dosnus socialistinės veiklos rėmėjas pinigais.

JONAS B. SMELSTORIUS, buvęs "Keleivio" antrasis redaktorius, ir vėliau jame dirbęs, "Kovos" redaktorius, visuomenininkas, poetas, po pirmojo pasaulinio karo grįžęs Lietuvon, ten dirbęs pašto įstaigose ir po paskutiniojo karo miręs.

KAZYS ŠIDLAUSKAS, gimęs Maldonių k., Kovarsko valsčiuje 1882 m. kovo 4 d., miręs South Bostone 1933 m. rugsėjo 11 d., vaistininkas, geras "Keleivio" bičiulis, kurį laiką jame dirbęs, Antrojo Visuotino Amerikos Lietuvių Seimo įkurto šelpimo fondo iždininkas, išrinktas socialistų balsais, dešinieji prieš jo kandidatūrą piestatojo.

ADOMAS J. VIZNIS, gimęs 1879 m. Lietuvoje, miręs 1953 m. birželio 15 d. Bridgeport'e, Conn., šviesus darbo inteligentas, socialistas, energingas visuomenės veikėjas, ilgametis "Keleivio" bendradarbis.

DR. PRANAS ŽURAULIA, gimęs 1895 m. spalio 5 d. Randamonių k., Merkinės v., miręs 1941 m. sausio 2 d. Worcester'y, Mass., nuolatinis "Keleivio" bendradarbis, pasirašinėjęs įvairiais slapyvardžiais, gabus satyrikas.

Kaip aš 'Keleivi' Sulaikiau

A. Vaisnis, East Coulee, Kanada

Esu gimęs 1891 metų sausio 31 d. Ramoniškių kaime, Paežerių vals., Vilkaviškio apskrity vidutinio ūkininko šeimoje. Buvau pats vyriausias. Aukštų mokslų nesu ėjęs, bet visą mokyklos mokslą, kokis jis buvo tais laikais, esu pabaigęs.

Kai 1904 metais baigiau rusų pradžios mokyklą, tėvas atidavė mane mokinti lietuviškai tada vadinamam kaimo "bakulioriui." Atsimenu, kartą aš jo paklausiau, kodėl turime tris "I" raides, būtent, I, J ir Y ir kuriais atvejais vieną ar kitą jų reik rašyti. Mano mokytojas atsakė, kad jos visos vienodos ir kurią jų parašysi, bus vis viena gerai. Vėliau, kada aš pats jau kiek daugiau pramokau lietuvių gramatikos, supratau, kokią menką lietuvių kalbos reikalu nuovoką teturėjo anas mano "bakaliorius."

1912 metais, 21 metų jaunuolis būdamas, vedžiau Oną Kalinauskaitę ir tais pačiais metais abu išvykova į Škotiją. Ten dirbau anglių kasyklose. Škotijoje gyvenant, kiek atsimenu, dvasininkai Norbutas ir Kemėšis griežtai draudė "Keleivį" skaityti ir prenumeruoti, ir jei kuris neklausė ir buvo viengungis, tai tokiam sunku buvo gauti vietą gyventi pas saviškius. Vis dėlto buvo tokių, kurie slaptai skaitė. Aš pats tuo metu "Keleivio" neskaičiau.

Po pirmojo pasaulinio karo su šeima grįžau į Lietuvą, kurią radau tik besikuriančią ir bandančią ant kojų atsistoti. Buvau įvairiose pareigose. 5 metus tarnavau viešojoj policijoj.

Vieną kartą, atsimenu, jau Smetonai valdant, atėjo įsakymas pašte konfiskuoti (sulaikyti) kažkurį "Keleivio" numerį. Ką gi, įsakymą reik vykdyti. Nueinu į paštą ir pasakęs tarnautojai, kuriuo reikalu atėjau, merkiu akį taip, kad ji suprastų, jog man šis biznis nėra įdomus. (Aiškiai negalėjau pasakyti, nes buvau atėjęs ne vienas.) Tarnautoja mane suprato ir atsakė, kad gal prieš pusę valandos adresatas "Keleivį" pasiėmė. Tai buvo, rodos, pilietis iš Kalniečių kaimo, Panemunio valsčiaus, Rokiškio apskrities.

Taip tą kartą "Keleivis" paliko nesuimtas. Vėliau ta pašto tarnautoja papasakojo, kad mano atsilankymo metu pašte "Keleivis" tebebuvęs ir ji vėliau jį įteikusi adresatui. Ji taip pat papasakojo, kad mėgstanti "Keleivį" paskaityti ir, kai tik jis ateinąs, ji tuoj žiūrinti, ką kalba Maikis su tėvu, nes tas esą įdomiausia, o jei adresatas ilgiau neateinąs atsiimti laikraščio, tai ji ir visa jį perskaitanti.

Panašų įsakymą "Keleivį" suimti dar buvau gavęs ir vėliau kelis kartus, ir vis pasirūpindavau, kad jis laimingai ištrūktų iš mano nagų. Dar vėliau jau nei įsakymo nebeatėjo, nei "Keleivis" pašte nebepasirodė.

1928 metais vasarą nuvykau į Kanadą, o po 3 metų atvyko ir šeima. Gyvenau anglių kasyklų apylinkėj, Drumheller mieste, vėliau Willow Creek ir East Coulee miestely. Pradėjau dirbti anglių kasykloj ir vos antrą algą gavęs išsirašiau "Keleivį." Aš buvau pirmas lietuvis, kuris atvykau ir apsigyvenau šitoj kasyklų apylinkėj. Per visą pirmąją žiemą lietuviškai vien tik su "Keleiviu" tegalėjau kalbėti, todėl labai jo laukdavau. Pradėjau jam retkarčiais šį ar tą ir parašyti.

Kurį laiką buvau sustojęs "Keleivį" skaitęs, nes išsirašiau "Naujienų" dienraštį, o abu imti atrodė perdaug iškaščių. Mat, tada kasyklose tedirbdavome per metus gal 3-5 mėnesius, o gyventi reikėjo 12 mėnesių, šeima buvo nemaža, draudimo nedarbo atveju dar nebuvo. Taigi esant tokiai padėčiai ir keli doleriai už laikraštį sumokėti buvo gana sunku. Bet kai darbai pagerėjo, "Keleivis" vėl tapo mano namų nuolatinis lankytojas.

Dabar imu tris lietuviškus laikraščius, vieną angliską ir du mėnesinius. Ir kai juos kartais gaunu iš pašto vienu laiku, tai visi kiti padėti į šalį turi laukti eilės, kol aš perskaitau "Keleivį," nes aš jį labiausia mėgstu. Jame nėra tuščių, nuobodžių raštų. Ypač įdomūs yra Maikio su tėvu pasikalbėjimai. Mano žmona taip pat juos skaito pirmiausia ir tik vėliau žiūri, kas rašoma moterų skyriuj, kurį ji taip pat labai vertina.

50 metų yra didelis laikotarpis. "Keleiviui" per tą laiką teko pergyventi įvairių sunkumų. Daug lietuvių laikraščių neišlaikė ir sustojo toli prieš 50 metų savo amžiaus sukaktį, bet "Keleivis" nugalėjo visus sunkumus, kurių ypač daug turėjo pradžioje, kada jis buvo taip puolamas dvasininkų ir kitų atgaleivių. Netrūksta jam priešų ir šiandien, bet įveikęs visas kliūtis anuomet, jis įveiks, tikiu, ir šių dienų pasitaikiusius kliuvinius.

Šiandien "Keleivis" švenčia savo garbingą 50 metų sukaktį. Aš linkiu "Keleiviui sulaukti ir 100 metų jubilėjaus. Jo leidėjams, redakcijos štabui, bendradarbiams ir skaitytojams linkiu "Ilgiausių metų."

Urugvajaus Draugų Linkėjimas

Širdingiausi mūsų linkėjimai viso pasaulio populiariausiam lietuviu savaitraščiui "Keleiviui," švenčiančiam garbingą savo gyvavimo pusšimtmetį, įrašytą į lietuvių liaudies kultūrinio ir ekonominio progreso istoriją. Kaip anais rusų carų, taip ir šiais sovietinės okupacijos laikais, tūkstančiai pasaulio lietuviu skaitė "Keleivį" ir ji tebeskaito, su juo išvien gelbėdami Lietuvą iš okupacijos ir nelaisvės.

Linkėdami "Keleiviui" ilgiausių metų Urugvajaus lietuvių darbininkų socialistų vardu, pasirašome:

M. Krasinskas,
A. Plavičius,
J. Babilius,
O. Mačiulaitis,
J. Lazdauskas-Toliušis.

Montevideo,
1955 m. vasario 3 d.

Mūsų Bendradarbiai

Didelė "Keleivio" šeima per 50 metų, aišku, turėjo turėti gausų bendradarbių būrį. Ir iš tikrųjų, pavartęs "Keleivio" komplektus nustembi—kas jam nėra rašęs ir kiek daug jų būta!

Daugiausia, žinoma, rašė redaktoriai ir tie, kurie redakcijoje nuolat dirbo. Jie suminėti kitoj vietoj.

Galybė buvo tokių, kurie atsitiktinai šį ar tą parašė. Jų čia neįmanoma suminėti. Negalima suminėti ir tų, kurie daug rašė įvairiausiais slapyvardžiais, nes šiandien nebegalima jų išaiškinti. Nebent tik jie patys atsilieptų, jei dar yra gyvi.

Aš noriu pamėginti sužymėti tik tuos, kurie per metų metus, su trumpesnėmis ar ilgesnėmis pertraukomis, o kiti ir nuolat kas savaitę rašė tai straipsnius, tai eilėraščius, tai korespondencijas. Be jų "Keleivis" nebūtų turėjęs tokio pasisekimo, kokį jis turėjo. Tai tie pasišventėliai savanoriai, kurie atlaikė iš visų pusių puolamą frontą.

Jų buvo daug. Dalis jau mirė, dalis neberašo dėl įvairių gyvenimo sąlygų, bet dalis tų veteranų ir šiandien dažniau ar rečiau pasinaudoja "Keleivio" skiltimis savo mintims pareikšti. Kai kurie jų netrukus galės minėti 50 metų bendradarbiavimo sukaktį. Įdomu būtų, jei jie parašytų, kada pradėjo "Keleivy" rašinėti. Galima būtų išaiškinti, kas yra seniausias "Keleivio" bendradarbis.

Senųjų vieton stojo daug naujųjų ateivių ir tuo būdu frontas išsilygino.

Čia pravartu pažymėti, kad dalis bendradarbių buvo ir uolūs "Keleivio" platintojai. Jei korespondentai galėjo pasislėpti slapyvardžiais, tai platintojai turėjo atviru veidu stoti priešui į akį ir, kaip žinoma, nevienas jų yra sunkiai nukentėjęs.

Štai tas mano surankiotas ilgiau bendradarbiavusių ar bendradarbiaujančių sąrašas. Raidė "m" reiškia miręs. Tą žymiu, jei turiu apie mirtį žinių.

P. Abelkis, Chicago, Ill. Zigmas Aleksa - Angarietis (m).

F. Bagočius (m), C. K. Braze (Miami, Fla.), S. Bakanas (Bridgeville, Pa.), K. Beniušis (Winnipeg, Canada), A. Banišauskas (Marlin, Pa.), J. Buivydas (Woodhaven, N. Y.), A. Bačėnas (New Kensington, Pa.), J. Baltrušaitis (m), K. Bielinis (Brooklyn, N. Y.), prof. Vaclovas Biržiška (Dorchester, Mass.), K. Baltrūnas.

V. Černiauskas (Springfield, Ill.).

A. Dvylis, dr. A. Davidonis (m), dr. A. Dargis (Chicago, Ill.), Br. Dirmėnas (Philadelphia, Pa.).

B. Gurskienė- Krušinienė (Kenosha, Wis.), Z. Gapšys (Baltimore, Md.), J. Griūnas (Detroit, Mich.), J. Glemža (Vokietija), V. Gervickas (Brooklyn, N. Y.).

A. J. Jokubaitis (Brookline, Mass.), F. Juškauskienė (m), Z. Jankauskas (Philadelphia, Pa.), J. Jarus (m.), A. Jenkins (Hawaii).

St. Kairiūkštytė-Paltanavičienė (m), T. J. Kučinskas (Chicago, Ill.), dr. A. Karalius (m), Ignas Kudliauskas, J. Kaulaičia (Rumford, Me.), A. Kurelaitis (Baltimore, Md.), J. Krasinskas (Worcester, Mass.), M. Krasinskas (Urugvajus), J. Keras (Paterson, N. J.), K. Karčiauskas (Chicago, Ill.), P. Kručas (m), B. Keblaitienė (Detroit, Mich.), A. Kučinskas (Rocky Ford, Canada), O. Kubilienė (Chicago, Ill.), prof. J. Kaminskas (Brooklyn, N. Y.).

Pr. Lavinskas (Long Island City, N. Y.), K. Liutkus (m), A. Liutkuvienė (Bridgewater, Mass.).

A. Luckienė ((Hartford, Conn.), J. Liudžius (Cleveland, Ohio), Lietuvė Miamietė (Miami Beach, Fla.).

Dr. Pr. Matulaitis (m), dr. K. Mikolaitis-K. Vidijus (m), dr. A. Margeris (Chicago, Ill.), P. Martinkaitis (m), P. Mikolainis (m), A. M. Metelionis (Detroit, Mich.), P. Minauskas (Worcester, Mass.), M. Michelsonienė (East Milton, Mass.), A. Mačionis (Brooklyn, N. Y., Mykolis (South Boston, Mass.).

J. J. Nienius, J. Naudžius - Barabošius (New York), J. Narbutas (Chicago, Ill.), J. Novogrodskas (Toronto, Ont., Canada), V. T. Neverauskas(Akron, Ohio).

J. Pakarklis (m), J. Prūselaitis (m), dr. D. Pilka (So. Boston, Mass.), J. Petrikys (m), L. Paulauskas (Lowell, Mass.), dr. P. Puskunigis (m), M. Petrus (New Britain, Conn.).

J. P. Raulinaitis (m), A. Rukas (Chicago, Ill.), J. Rutkauskas (Philadelphia, Pa.), Laisvamanis (Chicago, Ill.), Ant. Skrinskis, L. Sudentas (So. Boston, Mass.), J. Steponaitis (Brooklyn, N. Y.) J. Skinderis (Clinton, Ind.), J. V. Stanislovaitis (Wilkes-Barre, Pa.), M. Stakionis (Lawrence, Mass.).

B. Šidiškis (m), M. Šileikis (Chicago, Ill.), K. P. Šimkonis (Worcester, Mass.).

J. D. Taunis (Shamokin, Pa.), K. Tamošiūnas (Anglija). J. Talalas (Chicago, Ill.), N. Trumpikas (Akron, Ohio).

J. Urbonas (Lawrence, Mass.).

V. Vilkaitis (Sibire), A. Vaznelis, J. Virbickas (Pittsburgh, Pa.), K. Venclauskas, A. J. Viznis (m), J. Vilkaitis (Thomaston, Conn.), J. Valeika (Montreal, Canada), A. Valuckas (Detroit, Mich.), A. Vaisnis (E. Coulee, Canada).

A. Zamžickas (London, Anglija), R. Židžiūnas (m), St. Žukauskas (Wilkes-Barre, Pa.), F. Žilionis (Pittsburgh, Pa.), V. Žarsteklis (Vokietija), dr. Pr. Žuraulia (m).

Aš būčiau dėkingas, jei mano praleistieji "užsigautų" ir atsilieptų, kada rašė ir kaip pasirašė.

J. Vanagas.

Pakalbinkim draugus ir pažįstamus užsisakyti "Keleivį". Kaina metams $4.

"KELEIVIO" REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA

Iš kairės į dešinę: J. Sonda (redaktorius), J. Januškis (vedėjas administratorius), J. Januškienė (sekretorė).

"KELEIVIO" STABAS

Per 50 metų "Keleivis" redaktorių teturėjo palyginti labai mažai. Pirmasis redaktorius buvo Mikas Paltanavičius. Tiksliai jo (ir kai kurių kitų) redagavimo laikui nustatyti duomenų nėra, bet galima prileisti, kad Paltanavičius redagavo gal kiek ilgiau kaip vienus metus. Jį pakeitė Jonas Smelstorius, kuris redagavo trumpiau kaip vienus metus. Tretysis buvo Pijus Bukšnaitis, po jo Antanas Antonovas - Montvidas, vėl Pijus Bukšnaitis ir nuo 1907 metų galo Stasys Michelsonas, kuris redaktoriaus kėdės neapleido iki 1945 metų liepos 1 dienos, kada jis "Keleivį" atidavė L. S. Sąjungai, kuri redaktoriu pakvietė Joną Januškį. 1953 metais Januškiui sunkiai susirgus, Michelsonui vėl teko kelerius mėnesius laikraštį redaguoti.

Kadangi Michelsonui įvairiais visuomeniniais reikalais tekdavo dažnai išvažiuoti, o ir šiaip redakcijoje vienam žmogui darbo buvo perdaug, tai būtinas buvo ir kitas redakcijos bendradarbis, tačiau ne visuomet toks yra buvęs.

Tokiais nuolatiniais redakcijos bendradarbiais yra buvę: Jau minėtas A. Montvidas (dabar daktaras Chicagoje); J. Smelstorius (miręs); Petras Kurkulis (Vardūnas), dabar dirbąs Vilniuje darbininkų unijose; Vincas Poška, dirbąs "Naujienose"; Juozas Neviackas (miręs); Jonas Krukonis (Giraitės Žentas), dabar ligoninėj; Steponas Strazdas, dabar dirbąs "Keleivio" spaustuvėj.

Moterų Skyrių nuo jo įvedimo 1937 metais iki 1951 metų vasario redagavo Margareta Michelsonienė, o nuo 1951 metų vasario—L. Januškienė.

Kol "Keleivis" buvo privatinėse rankose, jį administravo pirma Žvingilas, o nuo 1908 metų rugsėjo 26 d. iki 1943 metų vasario 21 d. Jurgis Gegužis. Šiam mirus ir tas pareigas teko eiti Michelsonui. Jose jis paliko ir LSS laikraštį perėmus. Nuo 1953 metų lapkričio 1 d. Michelsonas išėjo į pensiją ir nuo to laiko "Keleivio" įstaigos vedėju yra Jonas Januškis. Jis be to dar redaguoja ir kaikurios laikraščio skyrius. Moterų Skyrių redaguoja L. Januškienė, o visus kitus J. Sonda.

Spaustuvės Bendradarbiai

"Keleivio" spaustuvėj yra dirbę: A. Macijauskas, Juozas Valatka, Jonas Smeistorius, Juozas Urdžius, Rokas Židžiūnas (visi penki mirę), Tamas Astrauskas, Juozas Neviackas (miręs) P. Naudžius, Rokas Mizara, P. Solomskas, Ditkevičius, Povilas Vasiliauskas, Mikas Šileikis, Vincas Paukštys, Margareta Kapočiūtė - Michelsonienė. Kazys Karpavičius, Lapaitis, J. Stropus, Draugelis, Leonas Sudentas, J. Klevas (miręs) Jonas Steponaitis, Jurgis Gegužis (miręs), Vincas Gegužis (miręs), Petras Peldžius, Stasys Bakanauskas, Jonas Petruškevičius.

Dabar dirba: Juozas V. Stilsonas, Steponas Strazdas ir Jonas Vaitkus.

J. V-gas.

'Keleivis' - Liaudies Laikraštis

Anis Rukas, Chicago, Ill.

Senieji prietarai ir maldos su apeigomis naudota nuo nelabųjų dvasių atsikratyti. Mūsų laikais tas atsiekiama nepalyginti veikliau paprasto laikraščio pagalba. Kraujasiurbiai, dvasios, raganos ir jiems panašūs išnyko žemėj ir nebegrįš. Šventinto vandens šlakstas jiems nebuvo tiek baisus, kiek spaudos rašalo. —J. Bentham.

•

Laikraštis, kuris laikosi siaurų pažiūrų rėmuose, nėra liaudies mėgiamas. Toks jis nėra jai suprantamas ir jos neskaitomas. Toks laikraštis negali būti laikomas plačiųjų sluogsnių švietėju.

Aš tokį laikraštį vadinčiau siauramanių laikraščiu, atseit tokiu, kuris plačiau savo tikybos, į galvą įkaltos minties nieko kita nebenori pagalvoti ir suprasti. Laikraštis, kuris bijo, kad jo skaitytojai neimtų savotiškai galvoti, negali ilgai išsilaikyti. Tokių laikraščių turėjome apsčiai, jų daug išnyko.

Turint galvoje, kas pasakyta, netenka stebėtis "Keleivio" išsilaikymu. "Keleivis" visą laiką laikosi skaitytojų parama. Jis pašaliniais verslais nesiverčia, jis negyvena iš gausių skelbimų, nemaldauja aukų. Jei kas aukoja Tėvo kraičiui, tai daro neraginamas iš pamėgimo Tėvo su Maikiu pašnekos ir iš prijautimo laikraščiui.

Laikraštis, 50 metų išsilaikęs vien skaitytojų parama, tikrai turi kuo didžiuotis. Tikybos arba turčių luomui tarnaujantieji laikraščiai turi turtingų rėmėjų. Jiems turčiai aukoja ne tik šimtais, bet tūkstančiais dolerių. "Keleivį" skaito pilkieji žmonės, todėl tokių labdarių, kurie galėtų tūkstančius aukoti, jis neturi. Bet kas rūpinasi liaudies reikalais, kas moka prie jos prieiti, ją įtikinti, tas neapsivilti.

Liaudis yra tautos medžio kamienas. Lietuvos liaudis nuo neatmenamų laikų kovojo ir aukojosi viskam, kas lietuviška, išlaikyti. Kovojo krauju ir gyvastimi su visokiais atsibastėliais, kurie kryžiaus karais norėjo mus pavergti, mums primetė svetimus dievus. Su nauja tikyba paskleido lenkybė. Lietuvos didikai sulenkėjo, tik kaimo lūšnelėse išsilaikė lietuvybės ugnelė, lietuviška dvasia, kalba.

"Keleivio" leidėjai (po Žvingilo) S. Michelsonas ir J. Gegužis buvo pramatūs žmonės. Jie mėgo liaudį, ją suprato ir sugebėjo jai patarti, pamokyti. Ir naujieji "Keleivio" leidėjai eina ta pačia kryptimi. Jie kalba su liaudimi paprastai, be išdidumo, be mandrumo, patys jaučiasi liaudies dalimi, ir čia glūdi jų laikraščio išsilaikymo ir klestėjimo paslaptis.

Jei "Keleivis" neišsiverčia visai be svetimybių, tai visgi "Keleivy" jų mažiau kaip kituose laikraščiuose. O kaip tik toks lietuviškas prastumas liaudžiai arti širdies, tokia kalba sieja skaitytojus su leidėjais.

Į visus neigiamus reiškinius "Keleivis" atsiliepia staciai, trumpai, storai, be glostymo ar baimės. Kartais su vykusia pašaipa Maikio su Tėvu ar Džian Bambos (seniau) pašnekose parodo kai kurių lietuvių, kad ir aukšto luomo, nukrypimą ar bezdžionavimą. Kaip tik dėl to "Keleivį" ir mėgsta ne tik senieji, bet ir naujieji ateiviai. Gal dėl to jį skaito ir priešingų pažiūrų lietuviai.

Pamenu, prieš kelioliką metų ateivė iš Kanados, "Keleivio" skaitytoja, susižinčijusi su kitais dėl Maikio ir Tėvo asmenybių tikrumo, atsiuntė "Keleiviui" laišką klausdama:

"Ar tikrai yra gyvi asmenys tokie, kaip 'Keleivy' kalbasi sūnus Maikis su savo tėvu, ar tik pramanyti. Jei tai tikrovė, tokie yra gyvi, tai tas tavo sūnus Maikis tikrai yra smart vaikas."

"Keleivis" tą laišką buvo išspausdinęs.

Rodos, Maikio su Tėvu pašnekose nieko rimto, bet skaitytojai jas mėgsta. Jose daug pašaipos, o pašaipa sakoma yra pamokinanti rykštė. Tos atrodo nerimtos pašnekos nejučiomis verčia skaitytoją susimąstyti, pagalvoti.

"Keleivio" liaudinė laikysena pritraukia ir palaiko plačiąją liaudį. Tokia jo laikysena yra girtina.

Linkiu "Keleiviui" tokios laikysenos su skaitytojais ir toliau, linkiu jam klestėti, didėti, tobulėti ir sulaukti šimtmetės sukakties.

"Keleivio" Buveinė

Per 50 metų "Keleivis 4 kartus keitė savo būveinę.

Kadangi didžiojo Bostono ribose jau iš seno lietuvių visuomeninis gyvenimas labiausia pasireiškė South Bostone, tai ir "Keleivis" iš čia pradėjo keliauti. Jo pirmoji būveinė buvo 52 B St. Šiandien tos gatvės pusės (tarp Gold ir 6th Sts.) trobesiai yra nugriauti ir pirmosios "Keleivio" būveinės nėra nė pėdsakų.

Bet čia "Keleivis" tebuvo trumpą laiką. Iš čia jis išsikėlė į 28 W. Broadway, visai arti Broadway stoties, porą namų nuo Cushingo mergaičių aukštesniosios mokyklos. Tas 4 aukštų mūrinis namas ir šiandien tebestovi, jo apačioje yra įsikūrusi "Transit" įstaiga.

Čia "Keleivis" išbuvo iki 1916 metų. Iš čia 1916 metais jis išsikėlė į savo naujai pastatytus namus 253 W. Broadway (tarp C ir D gatvių). Čia jis ir šiandien tebebūtų, jei toj vietoj nebūtų buvę sumanyta pastatyti pigiųjų butų namus (housing project). "Keleivis" buvo priverstas namus atiduoti (už atlyginimą). 1942 metų rugpiūčio 6 d. jis jau galutinai įsikūrė nupirktuose namuose 636 E. Broadway. Čia jis tebėra ir šiandien.

MARGARETA IR STASYS MICHELSONAI

Stasys Michelsonas

Stasys Michelsonas - Michalkevičius gimė 1881 metų gruodžio 1. Paliepių dvare, Ukmergės apskr., senos kilmės bajorų šeimoj. Jo tėvas buvo dvaro ūkvedis. Michalkevičių giminė buvo plati ir įvairi. Joje štai atsirado ir "nenuorama" Stasys, revoliucionierius, socialistinio laikraščio redaktorius ir leidėjas.

Paliepių dvaro savininkas buvo Kosciolkowskis. Vienas Kosciolkowskių buvo žymus Lenkijos socialistų partijos veikėjas. Dvaro savininko Kosciolkowskio būta šviesaus žmogaus. Jis savo vaikams samdė auklę, mokytoją ir juos namuose gerokai prūsė. Su dvaro savininko vaikais teko bendrauti ir Stasiui, būsimam "Keleivio" redaktoriui. Jis namuose pramoko daug ko, tarp kitko: vokiečių, lenkų, rusų ir šiek tiek prancūzų kalbų. Jam nesunku buvo 1902 metais Rygoj išlaikyti kvotimus vokiečių išlaikomos 8 metų technikos mokyklos 5 klasėn. Ją baigęs, jis pasiruošė politechnikos institutan. Rygos Politechnikos Instituto studentija 1905 metų revoliuciniame sąjūdy uoliai pasireiškė. Kilo streikas. Stasys Michelsonas neatsiliko nuo savo draugų studentų ir uoliai dalyvavo revoliuciniame judėjime. Vėliau prasidėjo policijos persekiojimas, dėl to ir Amerikon teko bėgti. Čia atvyko 1906 metų pavasarį, apsigyveno Bostone. Darbą surado metalurgijos dirbtuvėje, bet darbo tęsėjo vos porą dienų: užsivarė delnuose tokias pūsles, kad ir nenorėdamas turėjo mesti darbą. Po kelių savaičių naujai susirado darbą pianų dirbtuvėje.

1907 metų pabaigoje Michelsonas pradėjo redaguoti "Keleivį," vėliau tapo jo savininku kartu su Gegužiu. Taip visą amžių ir teko Michelsonui būti "Keleivio" redaktoriu. Kai 1945 metais "Keleivis" perėjo LSS, Michelsonas pasiliko jo administratoriu, o 1953 metų pabaigoj išėjo į pensiją, bet Maikio su tėvu pasikalbėjimus teberašo ir šiandien.

Micheisonas daug veikė ir lietuvių visuomeniniame gyvenime, ypač LSS. Jis moka ne tik visiems suprantama kalba rašyti, bet ir kalbėti, todėl jis yra išraižęs Ameriką belankydamas lietuvių gyvenamas vietas ir ten kalbas sakydamas.

Michelsonas yra parašęs ir atskirai išleidęs ne vieną leidinį.

Michelsonas, kad ir per 70 metų peržengęs, tebėra stiprus ir kupinas kūrybingos minties. **J. Viks.**

Toronto Draugų Balsas

Gerbiamieji visi keleviečiai!

"Keleivis" švenčia 50 metų garbingą sukaktį. "Keleivis" per pusę amžiaus gyvenimo atliko nepaprastai didelį darbą Amerikos lietuvių gyvenime. Ir šiandien "Keleivis" yra plačiausiai skaitomas savaitraštis dėl to, kad jis nesibijo pasakyti tiesos žodį. Prieš penkiasdešimts metų tokiam žodžiui tarti reikėjo drąsos ir rizikos ypatingai "Keleivio" platintojams ir skaitytojams. Bet "Keleivis" pralaužė ledus į mūsų lietuvių kultūrą, kurios prieš 50 metų labai trūko. Šiandien daug tūkstančių skaito "Keleivį," tiki jo skelbiamoms idėjoms ir niekam net į galvą neateina mintis, kad "Keleivį" reikia skaityti pasislėpus, bijoti būti išvarytam iš kambario, parėjus iš darbo rankioti gatvėje išmėtytus daiktus, ar būti fanatikų užpultam, apdaužytam ar primuštam.

Ir šiandien reikalingas tiesos žodis, ir šiandien yra skriaudžiamųjų, yra neteisybės, išnaudojimo, skurdo ir kitokių blogybių.

Todėl mums yra malonu "Keleivį" sveikinti, kad jis, nežiūrėdamas visų sunkumų, pasiliko socialistinės minties, teisingesnio gyvenimo reiškėjas, ir norime palinkėti jam, kad jis gyvuotų tol, kol bus lietuvių, kalbančių lietuvių kalba.

Kanados Lietuvių Socialdemokratų Sąjungos Toronto Skyrius.

Nesigilinti į tai, kas įvyko prieš mums gimstant, yra daugiau negu vaikiška.

(Cicero)

Keleiviui Daug Metų!

J. Kaminskas, Brooklyn, N. Y.

PROF. J. KAMINSKAS

"Keleivis" gimė audrinsais metais. Lietuva, savo vis stiprėjančio revoliucinio sąjūdžio ir įvykių Rusijoj paveikta, sukilo kovai prieš ją pavergusią carų Rusiją už savo išsilaisvinimą. Jau gausi lietuvių emigracija Amerikoj, tuomet visa jauna, labai veržli visuomeniniam gyvenimui, atsinešusi naujon tėvynėn neapykantą tai pačiai caro valdžiai, krauju ir siela sutapusi su savo kovojusia liaudim, gyveno įvykiais Lietuvoj. Ir skubėjo pagalbon saviesiems ten, apleistoj tėvynėj. Tos tėvynės gyvą vaizdą, jai meilę ir netilstantį ilgesį ši emigracija ištikimai nešiojo savo širdy. Ir Lietuvoj, ir emigracijoj sąjūdžio priešaky ėjo socialistai. Jie kėlė Lietuvos politinio išsilaisvinimo šūkį ir tuo tiekė pagrindinį turinį visai vykusiai kovai.

Pradėjęs eiti "Keleivis" taip pat atsistojo socialistiniam bare kartu su tuomet ėjusia "V. Lietuvninkų" ir netrukus išėjusia "Kova." Ne iš karto toks aiškus savo ideologiniu nusistatymu, kaip vėliau kad pasidarė, bet ryžtingas, kovojąs už pažangą, už naujus žmonijos gyvenime pradus, už Lietuvos laisvinimą.

Tuomet lietuvių emigracija Amerikoj jau skirstėsi dviem frontais. Viena jos dalis, dalimi paveikta demokratiškos Amerikos gyvenimo, jausmais krypo socialistinių idėjų pusėn, kad dar ir nedaug jas pasisavinusi, ir ryžosi už jas kovoti. Antroji, atsinešusi iš tėvynės jos laikais ten buvusias nuotaikas, pažiūras, galvoseną, visą praeities likimą, nebuvo greita pasiduoti naujų siekimų įtakai. Tą konservatyvią, kartu ir neaktingą Lietuvą Amerikoj atstovavo katalikiškieji dvasininkai, daugiausia dar gyvenę primityviu tikybos reikalų supratimu ir dažnai demagogiškai primityvėmis priemonėmis veikę tikinčiuosius.

Varžybos tarp abiejų frontų ir emigracijoj buvo neišvengiamos. Neretai varžybos įgaudavo žiaurų pobūdį, juoba kad klerikalinė srovė vienu savo svarbiausių uždavinių laikė be atvangos pulti socializmą ir jo skelbėjus. "Keleivis" virto vienas energingųjų tų varžybų dalyvių.

Nuo pat pradžios laikraščio skiltyse atsirado ir Maikis su Tėvu — dviejų frontų atstovai naujoji ir senoji Lietuva. Socialistiškai pakilęs, kartu ir nepriklausomai ir padoriai apsiėjęs, pradėjo pašnekesį su savo tėvu, nuplyšusiomis keinėmis "generolu," atkakliu senovės gynėju, gyvenusiu svetimu, klerikalinės aplinkos jam tiekiamu protu, tik paviršutiniškai paveiktu Amerikos gyvenimo ir amerikoniško saliūno.

Bet Maikio pasikalbėjimai su tėvu pradėjo "Keleivyje" naują tarpą kovojusių srovių santykiuose. Tegu Maikis kartais ir "pablevyzgodavo," bet jų pašnekesiams buvo būdinga, kad amžiną ginčą vedė tarp savęs **sūnus** ir **tėvas,** tos pačios tautinės šeimos žmonės ir jau gynė savo pažiūras ne lazdomis ir akmenimis, bet argumentais, įrodinėjimu, noru priešą įtikinti. Kad tas sūnaus ir tėvo nebaigiamas ginčas visuomet pasirinkdavo aktualias gyvenimo temas ir buvo įdomiai vedamas, jis "Keleiviui" laimėjo tūkstančius skaitytojų iš abiejų stovyklų. Maikis tebesiginčija su tėvu iki šiai dienai ir laiko prie "Keleivio" pririštus daug skaitytoju. Pasišnekėjimą besekdami, jie stengiasi bent tuo metu būti bešališki rungtynių tarp senojo ir naujojo "svieto" stebėtojai.

Bet "Keleivis" sau statė daug platesnį uždavinį. Jam rūpėjo savo skaitytojus lavinti ir auklėti visokeriopai; padėti jiems pažinti ir suprasti Amerikos gyvenimą ir svarbesnius jo įvykius; įsisamoninti vykusį čia politinį gyvenimą ir socialinius Amerikos visuomenėj santykius; pasirinkti jame sau tinkamą vietą kaipo Amerikos piliečiui ir lietuviui. "Keleivis" mokė savo skaitytojus būti visuomeniškais, vertinti organizuotą veiklą ir patiems organizuotai dirbti. "Keleivis" nesitenkino kad ir labai turtingu Amerikos gyvenimu. Apie tai, kas dedasi plačiajam pasauly, jis ne tik tiekė žinių, bet ir aiškino įvykių reikšmę. Kuo galėdamas stengėsi praplėsti skaitytojo protinį akiratį, tiekdamas žinių apie mokslo pasiekimus, apie technikos pažangą, kartu kovodamas su prietarais ir tamsumu.

Neužmiršo jis ir savo gausių skaitytojų—moterų. Įvedęs atskirą moterims skyrių, "Keleivis" jame ne tik kėlė praktiško kasdieninio gyvenimo klausimus, bet įnešė į laikraštį šeimyniško gyvenimo šilumą, kartu neprasilenkdamas ir su jo opomis.

Per ilgą savo gyvenimą "Keleivis" buvo jautriai lietuviškas. Kad ir atstovaudamas Lietuvių bendruomenės labiausia vargingos jos dalies reikalus, "Keleivis" visuomet mokėjo juos suprasti plačiau ir savoj, lietuviškoj aplinkoj.

Žiūrėdamas į savo 50 metų našaus darbo praeitį, "Keleivis" gali su dideliu moraliniu pasitenkinimu pasidžiaugti pasiektais rezultatais. Jo vertintojais yra gausi mūsų senoji emigracija, pabirusi po visą Ameriką ir kitus kraštus, bet "Keleivio" pastangomis surišta vienon šeimon, vieninga savo visuomeniškai-socialistinėmis pažiūromis, lietuviškai gyva iki šiai dienai, ir ji tokia pasiliks, kol bus gyva iš viso.

Dažnas naujai atvykusių Amerikon lietuvių yra greitas manyti, kad jis yra "modernesnis" už "Keleivio" skaitytoją ir už jį pranašesnis. Tam skaitytojui kartais prikišama, kad jis esąs perdaug užsisklendęs savo sroviniam gyvenime, virtęs "parapijiniu" ir nevisuomet sugebąs teisingai suprasti, kas naujo vyksta plačiajam pasauly ir ypač sparčiai socializmo kryptim žygiuojančioj Europoj. Perdėtas pasitikėjimas savimi ir nepakankamas supratimas "Keleivio," "Naujienų," "Darbo" išauklėtos kartos! Užtenka ramioj aplinkoj, vengiant srovinių santykių kartais pakurstomo įsijautrinimo, nuoširdžiai išsikalbėti su dažnu mūsų senųjų emigrantų, atidžiai įsiklausyti jo reiškiamas mintis, pažiūras, ir nesunku bus suprasti, kad tie mūsų idėjos draugai turi savą, metais brandintą pasaulėžiūrą, sveikai vertina politinius ir visuomenės gyvenimo įvykius, yra sąmoningai ištikimi savo įsitikinimams ir savo pareigoms. Kas padėjo jiems subręsti įsitikinusiais socialistais?—Ilgas, planingas ir sėkmingas 50 metų "Keleivio" ir kitų socialistinių laikraščių darbas.

Ko norėčiau "Keleiviui" palinkėti?

Ilgų, ilgų metų ir kad "Keleivis" niekuomet nesenstų. Laikraštis nesensta, jei jis eina kartu su gyvenimu, vis žiūrėdamas ateitin. "Keleivis" turi pasirinkęs savąjį kelią; linkiu jam, kad tuo keliu eitų vis pirmyn, nuolat sekdamas, kas gyvenime vyksta ir teisingai statydamas gaires ateičiai, kaip tai daro ir socialistinis sąjūdis. Linkiu, kad "Keleivis" laimėtų vis naujų skaitytojų, neprarasdamas senųjų. Tai didelis jam uždavinys. "Keleivis" neprivalo užmiršti, kad senoji, socialistiškai nusistačiusi mūsų emigracija, kaip ir iš viso mūsų emigracija Amerikoj, daugiausia jau sulaukusi didelio amžiaus, maža ideologinio prieauglio palieka jos išaugintos jaunosios kartos tarpe. Ruošdamasis dar ilgai gyventi, "Keleivis" priauglio būtinai yra reikalingas. Naujų skaitytojų, naujų savo siekimams bendrininkų jis tegali laukti iš naujos mūsų emigracijos. Mano dėl to nuoširdus "Keleiviui" linkėjimas—laimėti savo siekimams ir uždaviniams kiek tik gali daugiau naujai Amerikon atvykusiųjų! Naujus laimėti, reiškia visų pirma juos suprasti ir su jais susiprasti; sau statomus uždavinius padaryti bendrus ir jiems. Naujoji mūsų emigracija, augusi kitokiose sąlygose, intelektualiai pajėgesnė, jau ir šiandien įlieja į lietuvių bendruomenę Amerikoj naujų jėgų, žadina naujų minčių ir stato naujus uždavinius. Jos tarpe yra tūkstančiai, kurie, įvykių veikiami, persiorientuoja ir ieško naujo savo gyvenimui kelio. Mūsų, socialistų, idealai yra pakankamai kilnūs, mūsų uždaviniai iš viso ir ypač atkuriant išlaisvintą Lietuvą, tiek dideli, įvairūs ir žmoniški, kad tuos ieškančiuosius galime sau laimėti. Laimėk juos, "Keleivi," tuo laimėsi ir savo ateitį.

"KELEIVIO" SPAUSTUVĖS BENDRADARBIAI

[illegible] (spausdintojas), J. V. Stilsonas (rinkėjas), P. Brazaitis (ekspeditorius), J. Vaitkus (spausdintojo padėjėjas).

"Keleivio" 50 Metų Kelias

(Atkelta iš 9 pusl.)

tik ves prie demokratiškos ir kuoplačiausios Lietuvos laisvės."

"K.," kaip ir socialdemokratai, rūpinosi, kad Lietuvoj darbo žmonėms, kurių yra dauguma, būtų laisva gyventi. "K." nekartą yra rašęs, kad "nepriklausoma Lietuva dar nereiškia laisva Lietuva," kad jis nekovos už Lietuvą, kurioj savas žandaras engtų darbo žmogaus kailį.

Dar 1914 m. spalio 23 d. Nr. 43 "Keleivis" pareiškė, kad mes čia Amerikoj negalime nuspręsti, ko Lietuvai reikalauti (autonomijos, nepriklausomybės ir tt.). "Mes paliekam tatai Lietuvos žmonėms. Ko jie reikalaus, mes visuomet juos remsime morališkai ir materiališkai." Taip ir darė.

"Keleivis" ir 1926 Metų Perversmas

Kaip įvertino "K." 1926 metų gruodžio 17 d. perversmą? Tų metų gruodžio 22 d. numery jis trumpai, bet visiškai teisingai, pirmajame puslapy didelėmis raidėmis šiaip apibūdino: "Krikščioniškai fašistiška revoliucija Lietuvoj, žmonių išrinktas seimas išvaikytas."

Taip jis visą laiką jį ir vertino ir ne kartą yra kartojęs šūkį: "Šalin diktatūra!"

"K." ir Rusų Okupacija

Ką sakė "Keleivis," kai rusai įvedė į Lietuvą savo įgulas?

1939 m. spalio 18 d. Nr. 42 jis rašė: "Aišku todėl, kad Sovietų Rusija veržiasi į tas šalis (Pabaltijį—J. V.) ne tam, kad jas apsaugojus nuo kokio pavojaus, bet tam, kad ji galėtų atsistoti tvirta koja Baltijos pajūry. O Sovietų įsitvirtinimas Baltijos pajūry neišvengiamai reiškia esančiom tenai valstybėm nepriklausomybės galo pradžią. Tai yra taip aišku, kaip saulė danguje. Ir todėl kas šitą Rusijos žygį aiškina kaip neprašytą 'apsaugą,' yra arba visiškai glušas arba veidmainis." (Tokius melus čia skleidė komunistai. —J. V.)

O kai 1940 m. birželio 15 d. rusai užgrobė Lietuvą, "K." liepos 10 d. Nr. 28 rašė:

"Žlugimas tautininkų diktatūros mums visai negaila. Ji buvo neteisėta ir žiauri. Todėl ir gerai, kad žlugo," bet, sako, nėra pagrindo džiaugtis kartu su komunistais.

"Jeigu raudonoji armija iš tikrųjų būtų atėjusi padėti Lietuvos žmonėms demokratiją atsteigti, kaip komunistai pasakoja, tai jos žygį galima būtų tik pasveikinti. Bet mes žinome, kad Lietuvos žmonių laisvė negali jiems rūpėti, nes laisvės nėra ir pačioj Rusijoj."

Ir vėliau "K." visą laiką triuškino komunistų tvirtinimus, kad Lietuva savo noru prisijungė prie Rusijos, vadindamas tai "humbugu pasaulio akim apdumti" ir kėlė viešumon jų niekšiškus darbus.

1942 m. gruodžio 22 d., kada jau Hitlerio žvaigždė aiškiai geso, "K.," svarstydamas Lietuvos apsisprendimo klausimą, samprotavo, kad jei vakariečiai sumuš vokiečius su rusų pagalba, tai "vietoj rudų okupantų būtų raudoni. Jei aliantai supliektų Hitlerį be Rusijos, tik tuomet atsidarytų Lietuvai laisvas apsisprendimo kelias."

Ar "Keleivis" Klydo?

Paskutinieji 50 metų buvo labai audringi, kupini visą pasaulį sukrečiančių įvykių. "K." visus juos pasitiko ir vertino. Neišmintinga šiandien būtų tvirtinti, kad jis nebūtų tuo ar kitu klausimu "pro šalį prašovęs," bet yra faktas, kad svarbiausius taikinius jis tiesiai pataikė, teisingai tuos įvykius įvertino. Nepataikė jis į "žvirblius," suklydo, ypač karo metais nesant tikslių žinių, mažuosius klausimus bespręsdamas.

Jo nerimti priešininkai mėgsta ir šiandien tuos "nepašautus žvirblius" pasigauti, tuos nepataikytus taikinėlius išpūsti, apibendrinti ir daryti sau naudingas, bet iš esmės neteisingas išvadas.

Tokie pat nerimti žmonės ir šiandien prikiša "K." buvus "žemos kultūros," tačiau, paskaitęs jo ilgų metų lapus, tokio įspūdžio negauni. Teisybė, jis žodžio į kamuolį nevyniojo, sakė tiesiai ir aiškiai, gal kartais ir per šiurkščiai; bet ką padarysi, kad reikėjo reikalų turėti ir su tokiais, kurie tik "aiškią kalbą" tesupranta. Kodėl tokiu atveju tik "K." kaltinti?

"Keleivio" Knygos

Pats "Keleivis" per 50 metų savo skaitytojams buvo tikra enciklopedija, bet jis dar yra išleidęs daug raštų atskirai. Nuo 1912 metų "K." leidžia turiningus kalendorius, o be to jis yra išleidęs 69 įvairaus turinio didesnes ir mažesnes knygas, kai kurių net kelias laidas. Visa tas buvo didelis įnašas į čionykščių lietuvių kultūrinį lobyną.

Dr. J. Šliūpas kartą yra pasakęs, kad "Amerikos lietuviams svarbiausias kelias į kultūrą buvo Amerikos gyvenimo mokykla ir mūsų laikraščiai." Pasakyta teisingai ir nėra nė mažiausios abejonės, kad "Keleivis" buvo vienas stipriausių žibintų, kuris rodė mūsų tautiečiams kelią iš tamsos į šviesą.

LSS C. K-to Sveikinimas

Prieš 50 metų pradėjęs paplėšti Amerikoj lietuviškus dirvonus, "Keleivis" iki šiai dienai atliko sunkiai įkainojamą visuomeninį darbą. "Keleivis" metų metais ir kas savaitė rūpestingai lankė dešimčius tūkstančių savo skaitytojų, gyveno jų vargais ir žadino geresnių laikų viltis. Ir čia į vargingiausias vietas nustumtą lietuvį "Keleivis" mokė kovoti už geresnį rytojų ir kartu jam aiškino, kas dedasi naujoj tėvynėj ir pasauly, atskleidė jam naujo, socialistų siekiamo gyvenimo horizontus. "Keleivis" tiekė jam žinių iš tėvynės, iš mokslo pasiekimų, buvo geras patarėjas jo kasdieninio gyvenimo klausimais. Vargo iš Lietuvos išvytus beraščius ir mažaraščius mokė skaityti ir branginti raštą.

Žingsnis po žingsnio ir lašas po lašo "Keleivis" skaidrino lietuvio darbininko sąmonę, ugdė jį kultūriškai ir padėjo tapti sąmoningu žmogumi. Didžiulis "Keleivio" nuopelnas buvo tas, kad jis išlaisvino savo skaitytojo protą iš tamsių prietarų vergovės, išmokė kritiškai vertinti gyvenimą ir žmones, palaisvino nuo aklaus paklusnumo religijos ir gyvenimo klausimuose dažnai despotiškos dvasininkijos. Pats gyvai sielodamasis Lietuvos likimu, "Keleivis" žadino mūsų darbininkiškoj emigracijoj Amerikoj pasiryžimą padėti tėvynėj kovojantiems darbo žmonėms Lietuvą išlaisvinti, sutvarkyti ją demokratiškai, padaryti ją šviesią ir gerą visiems. Kas "Keleivio" buvo pasiekta, nuoširdžiai džiugina mus visus.

Prieš mus, lietuvius socialdemokratus Amerikoj, stovi dideli uždaviniai. Mes čia turime savo gyvenimą, savo rūpesčius ir savo uždavinius. Mums skaudžiai rūpi pavergtosios Lietuvos likimas. Mes sekame paplėšti saulio įvykius ir socialistinio sąjūdžio laimėjimus Vakarų krastuose ir norime būti jų dalyviais. Tam didelėm darbe "Keleiviui' priklauso platus baras. Mes tkime jo pajėgumu. Išgyvenęs 50 metų, "Keleivis" yra vis jaunas, ryžtingas, laiko žvalų žingsnį su gyvenimo eiga ir yra švyturys tūkstančiams mūsų bendraminčių.

Lietuvių Socialdemokratų Sąjunga, nuoširdžiai ir draugiškai sveikindama "Keleivį" sukaktuvininką, linki jam sėkmingos kloties jo atsakingam darbe, nepaliamo ryžto ir vis naujų laimėjimų. Ilgų, našių metų mūsų brangiam sukaktuvininkui.

LSS Centro Komitetas.

"Darbo" Žurnalo Sveikinimas

Socialistinės dirvos artojau,

Pradėjęs eiti į lietuvišką Amerikoj emigraciją prieš 50 metų, tu gavai laužti pirmuosius ledus į čia kasyklose, fabrikuose, siuvyklose dirbusio lietuvio sąmonę, žadinti jame savos žmogaus vertės pajautimą. Vis ir vis jį belankydamas, mokei lietuvį darbininką skaityti ir skaitomą suprasti, kėlei jo žvilgsnį nuo kasdien dirbamo sunkaus darbo į jį supusią aplinką, į ateities tolius, ir tūkstančius laimėjai sau ir socializmo idealams.

Metai bėgo, bet tu, "Keleivi," nesensti. Vis taip pat gyvai seki verpetuojantį gyvenimą ir padedi suprasti savo skaitytojams jo įvykių reikšmę. Vis lengviau darosi ir tau atstovauti socialistinę mintį tavo sekėjų ir rėmėjų tarpe ir ją vis plačiau skleisti, nes socializmo kadaise tolimi idealai dabar virsta gyvenimo tikrove. Visuomet didžiąją savo širdies dalį skyrei darbo Lietuvai. Šiandien, kuomet mūsų gimtąjį kraštą ištiko tragedija, pastangas Lietuvą laisvinti tu laikai savo svarbiausiu uždaviniu. Per mūsų gyvenamąjį šimtmetį pasaulis patyrė iki šiol dar nebūto masto sukrėtimus ir, atrodo, artėja prie dar didesnių. Žmonija, gyvendama sunkiausią savo istorijoj krizę, ieško išeities ir stovi prieš šimtus spręstinų klausimų. Esi, "Keleivi," laimingas, kad, dalyvaudamas jų aiškinime, turi savo kelią ateitin nužymėtą aiškiomis gairėmis.

Tat būk visuomet jaunas, veržlus, nuoseklus ir patikimas vadovas visiems tiems, kas, neįtilpdamas į dabarties gyvenimą, siekia tokio, kuriame kiekvienas žmogus, išsilaisvinęs iš visų baimių, pagrįsdamas savo santykius su kiekvienu kilnaus ir įpareigojančio žmoniškumo pradu, pats galėtų ugdyti savy žmogaus vardo vertą asmenybę.

Taip nuoširdžiai tau, "Keleivi," linki tavo jaunasis brolis "Darbas."

Atlik savo pareigą ir žinosi, ko tu vertas.

Mūsų praeitis nusako mūsų ateitį.

Kas neturi priešų, tas neturi ir draugų. (Tennyson)

Liaudies Švietimo Organas

Dr. P. Grigaitis, Chicago, Ill.

DR. PIJUS GRIGAITIS

Redaktoriaus J. Sondos paraginimas užklupo mane nelabai patogiu man laiku, nes esu užverstas begale visokio darbo. Bet "Keleivio" 50 metų sukakties data artinasi, todėl rašau paskubomis, prisimindamas kai ką iš savo ilgų metų santykiavimo su juo ir jo redaktoriais bei leidėjais.

Susipažinau su "Keleiviu" senai—neilgai po to, kai jisai pradėjo eiti. Lietuvos Socialdemokratų partijos atsiųstas į Ameriką 1906 metų gale, aplankiau Bostoną kitų metų bene sausio mėnesį. Tenai kalbėjau gausiame mitinge, keliems šimtams žmonių. Čia susitikau su tuometiniu "Keleivio" leidėju A. Žvingilu ir redaktorium J. Smelstorium.

Žvingilas paskui dar atėjo pas mane privačiai pasikalbėti ir skundėsi, kad redaktorius esąs perdaug "davatkiškas"; prašė padėti surasti "laisvų pažiūrų" inteligentą laikraščiui redaguoti, bet aš negalėjau jam nieko patarti.

Bet tai buvo, galima sakyti, "priešistorinis" laikmetis "Keleivio" gyvenime. "Keleivis" pasidarė svarbus ir įtakingas Amerikos lietuvių spaudos organas nuo to laiko, kai jį paėmė į savo rankas S. Michelsonas ir J. Gegužis.

Su jais susipažinau, antrą kartą atvažiavęs į Jungtines Valstijas 1912 metais apie Kalėdas.

*

Per penkerius metus, man gyvenant ir studijuojant Šveicarijoje, į Ameriką buvo privažiavę daug Lietuvos išeivių. Žymi jų dalis buvo daugiau ar mažiau paveikta tų revoliucinių nuotaikų, kurios buvo pasklidusios Lietuvoje 1905-6 metais. Buvo tarp jų ir šiek tiek mokslo ragavusių jaunuolių, išėjusių kelias gimnazijos klases, ir vienas kitas net lankę Rusijos universitetus.

Lietuvių socialistų organizacija Amerikoje buvo žymiai paūgėjusi. Visuose rytiniu ir vidurvakarinių valstybių miestuose ir daugelyje miestelių buvo apsigyvenę lietuviai, ir kur tik buvo žymesnis jų skaičius, tenai organizavosi Lietuvių Socialistų Sąjungos kuopos.

LSS kuopų buvo daugiau, negu parapijų. Be to, socialistai steigė įvairias draugijas, klubus, teatro mėgėjų būrelis ir chorus.

Daugėjo taip pat ir lietuvių laikraščių. Socialistai jau nesitenkino savo oficialiu organu "Kova," ėjusia Philadelphijoje. Socialistiniu laikraščiu virto ir "Keleivis."

Ne gana to. Šalia "Keleivio" atsirado dar kitas tokios pat krypties laikraštis —"Laisvė," irgi South Bostone.

Naturalu, kad tarp šių dviejų laikraščių ėjo varžybos dėl skaitytojų ir dėl įtakos visuomenėj. Su šituo nemaloniu faktu man teko susidurti, vos išlipus iš laivo New Yorke.

*

Dar būdamas Europoje, prieš apleisdamas Berną, gavau laišką iš nepažįstamo man asmens Alberto Vabalo. Jisai rašė girdėjęs, kad aš ketinąs atvažiuoti į Ameriką, ir sakėsi labai geidžiąs su manim susipažinti arčiau ir pasikalbėti socialistinio judėjimo klausimu.

Maniau, kad tai mano pažįstamas Vabalas, su kuriuo susitikdavau Peterburgo Lietuvių Studentų Draugijoje, nors truputį stebėjausi, kad jisai virto socialistu, nes Peterburge jisai politikos klausimais visai nesidomėdavo. Tačiau laiško rašytojas, atsakydamas į mano pasiteiravimą, paaiškino, kad jisai esąs ne tas asmuo: jisai taip pat buvęs metus laiko ar kiek Peterburgo universite, bet esąs jaunesnės kartos žmogus.

Asmeniškai susipažinau su Vabalu-Prūseika tuoj, kai tik atvykau į JAV ir apsistojau pas Juozą Šukį, Brooklyne. Jisai sakėsi esąs atsiųstas draugų iš Bostono tikslu gauti mano sutikimą projektuojamam LSS rajono prakalbų maršrutui Massachusetts valstybėje. Sutikimą daviau ir taip pat priėmiau Prūseikos kvietimą apsigyventi jo šeimininkų bute, kai būsiu Bostone.

Šita proga patyriau kai ką ir apie nesutikimus tarp "laisviečių" ir "keleviečių." Prūseika bandė, nors gana atsargiai, nustatyti mane prieš "Keleivį" ir jo leidėjus, kuriems, esą rūpi "tik biznis." Daugiau apie tai išgirdau Bostone iš kitų "laisviečių" lūpų—Neviacko ir ypač V. Paukščio-Švenčioniškio, kuris "po sekretu" papasakojo, kokių šposų jisai ir kiti jo draugai iš "Laisvės" štabo darę, norėdami diskredituoti "susipratusių darbininkų" akyse "Keleivio" "biznį."

Svečiui, nesenai atvykusiam iš kito kontinento, nederėjo imtis teisėjo vaidmens tarp besivaidijančių vienos idėjos draugų. Todėl aš tų pasakų nepaisiau; jie man atrodė nerimti, kartais net vaikiški. Bet kadangi aš pats pas "laisviečius" gyvenau ir Prūseika beveik visur lydėjo mane aukščiau paminėtame prakalbų maršrute po Massachusetts kolonijas, tai "Keleivio" šalininkai galėjo susidaryti įspūdį, kad aš esąs nuteiktas prieš "Keleivį." Kai kurie net šnairomis žiūrėdavo į mane. Prisimenu ypač velionį J. Raulinaitį, uolų tais laikais lietuvių socialistų spaudos platintoją, korespondentą ir karšta "Keleivio" rėmėją. Jam buvo didelė staigmena, kai vėliau jisai pamatė, kad aš nepritariu "laisviečių" išsišokimams.

"Keleivyje" ir aplink jį buvo susispietę rimtesni žmonės; ir jo vedėjai turėjo gabumų, kurių "laisviečiams" stigo.

*

Claudus mano kooperavimas su "keleviečiais" išsivystė LSS skilimo laikais ir po to.

Sąlygos tam skilimui ėmė brėsti nuo 1916 metų, Vincui Michevičiui-Kapsukui atvažiavus iš Škotijos į JAV ir ėmus dirbti "Kovos" redakcijoje, kur K. Vidikas-Tauras buvo neva atsakingas redaktorius, o Kapsukas turėjo būti tik jo padėjėjas; bet pastarasis greitai paėmė kontrolę į savo rankas ir pasuko LSS organą "kairiąja" kryptim.

Per "Kovą" prasidėjo visoje Lietuvių Socialistų Sąjungoje probolševikinė propaganda. Į savo pusę Kapsukas pakreipė ir daugumą organizacijos centro narių, kurie buvo rytinėse valstybėse.

Mums teko visą laiką grumtis su tuo "kairumo" apaštalu ir jo "Keleivis" ėjo išvien su "Naujienoms."

Tiesioginis susikirtimas su Kapsuku ir jo frakcija įvyko LSS seime, 1917 metų vasarą, po to, kai Jungtinės Valstybės jau buvo įstojusios į karą. Dėka to, kad seimas buvo Chicagoje, kapsukinių puolimai prieš "dešiniuosius" buvo atremti.

Karo klausimas buvo visų ginčų centre. Jisai dar paaštrėjo, Amerikai virtus karo dalyviu. Daugelis Lietuvos išeivių, gyvenusių Amerikoje, buvo pasišalinę iš savo tėvynės, nenorėdami eiti karo tarnybos; o čia dabar Amerikos valdžia šaukia juos į kariuomenę! Naturalus dalykas, kad daugumai jų skambėjo, kaip muzika, bolševikų agitacija prieš karą. Todėl ir Kapsukui išvažiavus į Rusiją, "kairysis sparnas" Lietuvių Socialistų Sąjungoj ėjo stipryn.

Prieškarinė veikla jos centre privedė prie "Kovos" ir "Naujosios Gadynės" žurnalo žlugimo. Tuo pasinaudojo "Laisvė" (jau persikėlusi į Brooklyną) įsipiršdama Sąjungai organu. Anksčiau ji svyruodavo tarp "kairiųjų" ir dešiniųjų," bet dabar ji visiškai ir galutinai "sukairėjo."

LSS skilimui įvykus 1919 metų rugsėjo mėnesį, "Laisvė" nudardėjo į komunizmą.

Ginti demokratinio socializmo principus pasiliko "Naujienos" ir "Keleivis." Malonu man prisiminti, kad S. Michelsono redaguojamas laikraštis niekad nuo šitos pozicijos nenukrypo—nei prieš skilimą, nei po. Jos tvirtai laikosi ir dabartinė "Keleivio" redakcija, perėjus jam LSS nuosavybėn.

*

Pirmasis skilimas skaudžiai pažeidė visą lietuvių socialistinį judėjimą. Bet dar buvo išlikę gana daug nesugriautų arba persiorganizavusių LSS kuopų. Tačiau po trejų ketverių metų antrą kartą susikilo Amerikos Socialist Party ir šis smūgis dar daugiau žalos padarė lietuvių socialistų organizacijai.

Tai buvo sunkūs laikai demokratinio socializmo šalininkams. Reikia atsiminti, kad ne vien tik "kairiuosius" socialistus buvo sužavėjęs bolševikinis komunizmas. Jo simpatizatorių buvo kur kas daugiau pasiturinčiuose Amerikos visuomenės sluoksniuose: tarp Wall stryčio bankininkų, tarp stambiųjų pramonininkų ir prekybininkų, universitetuose ir kolegijose ir didžiojoje periodinėje spaudoje.

Daugelio dienraščių ir žurnalų leidėjas Hearstas suorganizavo 50 senatorių ir kongresmonų ekspediciją ir pasiuntė savo lėšomis į Sovietų Rusiją susipažinti su jos "darbininkiška" valdžia ir "naująja" santvarka —ir pažiūrėti, kokių progų yra toje milžiniškoje šalyje Amerikos kapitalui. Kiek probolševikinės propagandos tada paskleidė Hearsto spauda, aprašinėdama ir reklamuodama šitą "misiją" į bolševizmo šalį!

Kitų didžiųjų Amerikos dienraščių leidėjai nenorėjo apsileisti. Jų korespondentai, komandiruoti į Maskvą, siuntė iš tenai sieksnines telegramas, pasakodami, kokius stebuklus darą bolševikai, nuvertę "caro valdžią" (nors jie nuvertė ne caro valdžią, bet socialistų vadovaujamą revoliucinę vyriausybę!), ir perteikdami "Pravdos" editorialus arba net ištisus agitacinių bolševikinių brošiūrų vertimus, kaip "tikrą tiesą" apie Sovietų Rusiją.

Nenuostabu, kad kone visi neangliškomis kalbomis leidžiami socialistų laikraščiai Amerikoje irgi garbino bolševizmą; kurį laiką net ir žydų "Forverts."—Jei kapitalistų didlapiai giria sovietų valdžią, tai kaip galime mes ją smerkti?—sakydavo socialistų spaudos redaktoriai.

Bet "Keleivis" ir "Naujienos" nepasidavė. Už tai komunistai, Bimbos ir kitų "proletariato švietėjų" sufanatizuoti, keikdavo mus ir stengdavos mums pakenkti visokiais įmanomais ir neįmanomais būdais. Žmonės, kurie tų laikų neatsimena ir ypač naujieji ateiviai, visai neįsivaizduoja, kaip sunkiai tada reikėjo dirbti ir kovoti šių dviejų laikraščių leidėjams, redaktoriams ir draugams, kad jie galėtų atsilaikyti.

Tačiau "Keleivis" ir "Naujienos" atsilaikė ir šiandien stovi tvirčiau, negu kada nors.

*

Iš lietuvių savaitinių laikraščių Amerikoje nė vienas nebuvo ir nėra toks populiarus, kaip "Keleivis." Jį tokį padarė ne tik humoro ir sveikos minties pilni Michelsono "Maikio su tėvu pasikalbėjimai," bet ir visas laikraščio turinys: lengva ir paprastiems žmonėms suprantama kalba parašytos žinios ir straipsniai, kurie informuoja ir moko skaitytoją galvoti. Mūsų liaudis, beveik neturėjusi progos Lietuvoje siekti mokslo, troško apsišviesti, pasinaudodama laisvomis šios šalies gyvenimo sąlygomis. "Keleivis" stengėsi šitą jos troškimą patenkinti.

Todėl jį žmonės taip pamėgo. Pamėgo jo atvirumą, jo nusistatymą sakyti tiesą, o ne dumti publikai akis kokiais monais.

Man tekdavo seniau, kasmet kartą arba du kartu, apvažiuoti stambesniąsias lietuvių kolonijas ir kalbėti mitinguose. Šitie maršrutai, tur būt, nemaža prisidėjo prie to, kad ir po dviejų LSS skilimų mūsų bendraminčiai nepakriko.

Visada būdavo malonu užsukti į Bostoną ir pabuvoti tarp "keleviečių." Tenai rasdavau tvirtovę, kurios nei komunistinis fanatizmas, nei davatkiškas obskurantizmas (tamsumas) negalėjo įveikti.

Drauge su "keleviečiais" mes gynėme nepriklausomos ir demokratinės Lietuvos idėją. Drauge su jais rinkome aukas Lietuvos socialdemokratams ir drauge su jais dalyvavome Amerikos Lietuvių Tarybos ir Bendrojo Šalpos Fondo organizavime.

*

Dabar "Keleivis'" priklauso Lietuvių Socialistų Sąjungai, kurią jos priešai šimtus kartų marino ir laidojo. Jokia kita lietuvių organizacija neturi tokio stipraus laikraščio. Malonu, kad jisai įgijo ir naujų intelektualinių jėgų.

Michelsonas ir jo žmona Margaret patys sumanė atiduoti ir atidavė laikraštį su spaustuve savo idėjos draugų organizacijai, užuot pardavę už gerą pinigą svetimiems. O atsimenu, kaip anuomet "Keleivio" priešai (tada dar buvę neva "draugai") švokštė apie jo leidėjo bei redaktoriaus "bizniškumą"! O paskui jie patys nuėjo pas bolševizmo agentus "ant burdo," pardavę už duonos kąsnį savo jaunystės idėjas.

Biznio šalyje gyvenant, tenka kiekvienam laikraščiui verstis bizniškai. Tik nevisiems tai sekasi. Kuriems nesiseka, tie arba ieško pašalpos iš kokių nors šaltinių, arba paveda savo kūną ir sielą globoti pajėgesniems. Bet tada jie paliauja buvę laisvos spaudos organai ir virsta to arba kito "specialaus intereso" įrankiais.

"Keleivis" tokio pavergimo išvengė dėl to, kad jisai buvo sumaniai, "bizniškai" leidžiamas ir tarnavo plačiajai visuomenei, teisingai supratęs jos reikalus.

Kol Amerikoje bus lietuvių mylinčių šviesą ir tiesą, tol "Keleivis" tarps.

Sveikinu jį 50 metų sukakties proga ir linkiu geriausios kloties.

JURGIS GEGUŽIS

Buvęs "Keleivio" savininkas kartu su S. Michelsonu.

Švelnūs žodžiai laimi kietą širdį. (Silesius)

Juo mažiau žodžių, tuo viskas aiškiau.

Nėra didesnio vergo kaip tas, kuris tik sau pasitarnauja.

Sauja veiklumo vertesnė už pūdą pamokslų.

AKRONO SOCIALDEMOKRATAI

Iš kairės į dešinę, pirmoji eilė: J. Lukoševičius, E. Trumpickienė, V. Žentelienė ir O. Lukoševičienė. Antroji eilė: N. Trumpickas, F. Jankauskas, B. Yarašius ir P. Gaška. Trečioji eilė: A. Gutauskas, J. Milickas ir V. T. Neverauskas.

Akroniečiai Veikia

Kada čia prasidėjo socialdemokratinis judėjimas, tikrai nežinau. LSS kuopa betgi čia jau buvo prieš pirmąjį pasaulinį karą, bet ji buvo likviduota 1918 metais.

Nuo 1920 metų pradėta galvoti vėl įkurti kuopą, bet dėl vienų ar kitų priežasčių tas tepavyko įvykdyti 1926 metais.

1926 metų kovo 20 d. čia buvo pakviestas "Keleivio" redaktorius S. Michelsonas pasakyti kalbą. Tą dieną buvo įkurta ir dabartinė LSS 20 kuopa, į kurią tuoj įsirašė apie 20 asmenų.

Pirmieji nario mokestį užsimokėjusieji nariai buvo šie: N. Trumpickas, P. Yurgelis, V. Neverauskas, B. Versiackas, N. Tručinskas, E. Trumpickienė, J. Lukoševičius, V. Idock, K. Beleckis, P. Gaška, M. Poška, A. Kairys, J. Milickas, B. Beleckienė, K. Gaškienė, O. Poškienė, J. Augustinavičius, P. Vitkus.

Iš pirmųjų 18 steigėjų jau 6 yra mirę. Kai kurie išsikėlė į kitas vietas, o kai kurie pasitraukė. Iš tų veteranų dar gyvi: J. Milickas, N. Trumpickas, V. Neverauskas, E. Trumpickienė, J. Lukoševičius, P. Gaška. Vėliau į kuopą įstojo A. Gutauskas, B. Jarašius, O. Lukoševičienė, A. Papeika, S. Mockus, J. Salaševičius, F. Jankauskas, V. Žentelienė, A. Mockevičius.

Kad ir nesame gausūs skaičiumi, bet rankų sudėję nesėdime. Mūsų kuopa visuomet dalyvauja Sąjungos suvažiavimuose. Jei kartais atstovas negali nuvykti, tai jau dovanos "su ereliu" nepamirštame pasiųsti. Kuopa yra surengusi daug prakalbų. Čia yra kalbėję ir dr. P. Grigaitis, ir J. V. Stilsonas, ir S. Michelsonas, ir J. Januškis ir kt. Aktingai dalyvaujame vietos lietuvių gyvenime.

Šia proga dar kiek ir apie kitas Akrono organizacijas.

Čia yra veikusios: Šv. Juozapo Draugija, Laisvės Pašalpinė Draugija, Šv. Stanislovo Draugija, Tėvynės Mylėtoju Draugija, L. D. L. Draugija, Aukščiausia Prieglauda, bet visos jos uždarytos jau prieš daug metų.

Iš tebeveikiančių seniausia yra SLA 198 kuopa, įkurta 1916 metais. Kiek vėliau yra įkurtos SLA 354 kuopa, LDS 73 kuopa, SLRKA 178 kuopa. Turime Amerikos Lietuvių Piliečių Klubą su 180 narių. LSS kuopa o turtas vertas daugiau nei 7,000 dolerių. Bet klubas neturi savo patalpos. Šiuo metu jis turi gabų finansų raštininką A. Križanauską. Jis čia gimęs ir augęs, jam sekasi įtraukti jaunesnių žmonių. Jei jaunuoliai paimtų vadovybę, gal jie sugebėtų ir savo patalpą įsigyti.

Veikia ir A. L. Tarybos skyrius, kuriame veikliai dalyvauja ir socialdemokratai.

LSS 20 kuopa kartu su ALT skyriu rengė dvi gegužines, kurios gerai pasisekė. Nutarta taip pat gegužines rengti ir šiemet birželio 5 d. ir liepos 3 d.

Vieningi Akrono lietuviai yra ir šelpimo darbe. Visi gražiai sugyvena, lanko draugijų parengimus be skirtumo pažiūrų. Žodžiu, Akrono lietuviai yra tikri demokratai.

V. J. Neverauskas.

LDD Sveikinimas

"Keleivio" nepaprastos sukakties proga leiskite jo jaunesniesiems bičiuliams, Lietuvių Darbininkų Draugijai, pasveikinti vieną lietuvių savaitraščių pionierių ir palinkėti jam dar ilgai ilgai keliauti!

Lietuvių Darbininkų Draugija, kaip daugeliui visuomenės reikalus sekančių žmonių žinoma, įsikūrė tik tai 1932 metais, reiškia, praėjus 27 metams, kai "Keleivis" nesustodamas keliavo po lietuvių bakūžes visame pasaulyje, ragindamas tautiečius šviestis, organizuotis ir kovoti už gedesnį rytojų. Įsisteigus LDD, "Keleivis" mokėjo ir su ja, kaip kultūros organizacija, sugyventi, reikalui esant pasakyti už ją gerą žodį, o paskiausiais laikais net dalyvauja LDD leidžiamo "Darbo" žurnalo naujų skaitytojų verbavimo vajuje.

Už tą pagalbą esame dėkingi, linkime sukaktuvininko štabui ir visiems jo skaitytojams geriausios kloties ir ryžtumo tęsti lietuvių švietimo darbą.

LDD Centro Komiteto vardu:

J. V. STILSONAS, Pirm.
N. JONUŠKA, Sekr.
W. V. ANESTA, Ižd.

Ką padarei kitam, padarei sau pačiam.

Su 'Keleiviu' į Gražią Ateitį

F. Lavinskas, Long Island City, N. Y.

FRANK LAVINSKAS

Vieni džiaugiasi peržengę 50 metų slenksti, kiti linksminasi sulaukę 50 metų savo vedybinio gyvenimo ir tada vieni ir kiti prisimena praeitą savo gyvenimą jame ieškodami laimingų ir gražių valandų bei vargo ir liūdesio spaudžiamų dienų.

Štai kultūrnešys, apšvietos skleidėjas, skatintojas darbininkiškos vienybės ir lietuvybės žadintojas mūsų "Keleivis" jau taip pat susilaukė 50 metų, kai jis nenuilsdamas, nesustodamas lanko savo skaitytojus. Per visą tą savo pusšimtį jis nenukrypo nuo pasirinkto kelio: ir šiandien jis skleidžia aukščiausias, pilniausias socializmo idėjas.

Tai buvo pasirinktas sunkus kovos kelias ne vien tik pačiam "Keleiviui," bet ir visiems tiems, kas pasišovė su "Keleiviu" eiti, jį skaityti. Tada mūsų išeivijos tarpe būta daug prietaringų, tamsybės apaštalų vedamų. O tokių daugiausia buvo susimetusių angliakasyboj. Iš tos tamsos išlysti daugiausia kliūčių sutikdavo viengungiai, vadinami "burdingieriai," tai yra tie, kurie šeimose samdėsi kambarį ar kampą ir ten pat valgė. Pamaldžios šeimininkės, klebonų sukurstytos, tuos "burdingierius" išmesdavo, į savo butą neleisdavo, kas "Keleivį" skaitė. Taigi, tada "Keleiviui" buvo sunku naujus skaitytojus surasti. Bet "Keleivis" rankų nenuleido, jis rašė kaip rašęs savo priešams nugarą vanodamas. Veik iki 1918 metų Romos katalikų bažnyčių lietuviai kunigai, kaip susitarę, veik visi be išimties, visaip niekino ir draudė "Keleivį" skaityti. Tada jie vieno nesuprato, kad jie "Keleivio" vardą padarė labiausia žinomą ir . . . jų parapijiečių plačiai slaptai skaitomą. Dabar jau rečiau begirdėti kunigus "Keleivį" šmeižiant. O anuomet "Keleivis" net teisman buvo skundžiamas. Ana, vienas tarp kitų, kunigėlis iš Worcester, Mass., buvo "Keleivį" teisman patraukęs. Bylą prakišo, o kiek visa tai kaštavo jam pačiam ir kiek "Keleivis" tada turėjo bereikalingų išlaidų! Bet "Keleivis" nepaisė savo priešų ir visiems kirto teisybės žodį iš peties.

Pavėlavau atvykti į Ameriką dviem metais. Šiaip kartu su "Keleiviu" galėčiau paminėti 50 metų sukaktuves čia įsikūrus. Pirmoji mano gyvenimo vieta vadinosi Gilberton, Pa. Kartu su kitais lietuviais čia pradėjau angliakasybos darbą. Tada man krito į akį vienas lietuvių išeivis. Visur, kur jį aš matydavau, iš jo kišenių visuomet kyšojo laikraščiai ar knygos. Būdavo nueini į Antano Rasimo saliūną ir girdi, kai tas klausinėja ką sako Taradaika, ką kalba Baltruvienė ar ką rašo Gloverso mainierys. Man tie visi vardai buvo svetimi ir nesuprantami, bet jie nuolatos mano ausyse skambėjo. Tik vėliau va kas išaiškėjo: Gloverso mainierys, tai buvo Shenandoah, Pa., anglių kasykla. Laikrašty Taradaika tarkuodavo tuos vyrus, kurie padaužavo, girtuokliavo, o Baltruvienė juos laikrašty kartais net pavardėmis pavadindavo ir pajuokdavo. Ypač jiems kliūdavo iš jos už jų nešvarias kalbas. Tai taip tada rašė "Saulės" gazieta, Bačkausko leidžiama ir jo prirašoma. Bačkauskas buvo kilęs nuo Alvito. Jis čia, Amerikoj, pradėjo leisti angliakasiams skirtą "Saulę." Dar ir dabar toji "Saulė" eina, Bačkausko anūkų leidžiama ir iki šiol senų angliakasių skaitoma, bet savo turiniu atsilikusi nuo gyvenimo.

Vieną kartą nuėjęs pas savo svainį Petrą Paužą radau ten laikraštį beskaitantį vyrą. Visi klausos ir juokiasi. Aš klausiu savo tetos:

—Kas tas, kur taip gerai laikraštį skaito?

—Nu, Pranuk, sūneli mano mielas, tai nuo Nemuno iš Dabintos ar Kračkaimio Ambrazevičius, tai tikrasis šliuptarnis, bedievis. Jam tik gazietos rūpi,—atsako man ji susirūpinusi. O aš pareinu namo dar labiau susirūpinęs: O kas tas šliuptarnis? Neiškenčiau ir kreipiaus į Marytę, marčia vadinamą. Ji man atsako:

—Nugi, tai tokis kunigas Šliupas, kuris netiki Dievu, neklauso kunigų, neina bažnyčion, knygas rašo ir žmones klaidingo mokslo moko.

E, tada susitarėm su Jono Markevičiaus svainiu Pijušu ir nuvykome į Mahanoy City "Saulės" ieškoti. Suradom tos Taradaikos būstinę. Sėdi ten už stalo ūsuotas vyras. Jis klausia:

—Ko jūs, vyrai, norite?

—Taradaikos, — atsakom, o jis nusišypsojęs:

—Tai "Saulė."—Sumokėjom pinigus ir išėjom. Linksmi važiuojam namo, kad turėsim ką skaityti, nes dar nūsipirkom ir "Linksmą Valandą." Ugi, rytojaus dieną, ateina pas mane Jonas Markevičius ir kaip ims mane barti, kam aš jo svainį iš kelio išvedu, laikraščius pratinu skaityti. Išbarė ir išėjo. Jonas Markevičius buvo iš Tursonų kaimo, daktaro A. Garmaus kaimynas; jis jau mirė.

Mano kelionė į Mahanoy City, tai ir buvo kelias į laikraščių skaitymą. Tuoj pas mane atsirado "Vienybė Lietuvninkų," "Lietuva," "Darbininkų Viltis," "Dilgėlės," na ir "Keleivis." Nuo tada ir aš įgijau šliuptarnio vardą. Tais metais kunigas Milukas čia steigė parapiją. Lietuviai suskilo. Prasidėjo barniai, nesutikimai. Teko man iš čia persikelti į Girardville, Pa.

Vieną kartą su draugais nuėjau į mišką. Čia sugulėm ir aš, ištraukęs iš kišenės "Keleivį," pradėjau skaityti Maikio pasikalbėjimą su tėvu. Visiems patiko. Kai kas stebėjos, kad taip gražiai skaitau. Tada "Keleivis" dar Žvingilos buvo leidžiamas. Tas mano skaitymas užsibaigė kambario netekimu. Mano šeimininkė buvo, rodos, kantri, ji nesibarė, jei kas skaito laikraščius. Bet kunigas Milukas darbavosi, ir kuriam laikui praslinkus ir mano šeimininkė atsakė man pastogę. Teko kitur apsigyventi. Mat, statomai bažnyčiai nedaviau pinigų.

Čia susipažinau su geru socialistu, nuoširdžiu draugu nuo Igliaukos, Jonu Marcinkevičium. Dabar jis gyvena Harrison, N. J. Geras vyras, tas Jonas Marcinkevičius, bet, kai prasidėjo ta komunistinio drugio liga, tai ir jis susirgo ir, rodos, iki šiol neprablaivėjo, nes jis, susilaukęs 70 metų, bimbinei "Laisvei" paskyrė šimtą dolerių auką.

Kai "Keleivis" minėjo savo 25 metų sukaktuves, tai aš užsisakiau 50 jo kopijų ir nepaisant, kad tada buvo sunkūs ūkinės krizės metai, visus juos pardaviau. Dar ir šiandien smagu apie tai prisiminti.

Štai dabar širdis nauju džiaugsmu tvinsta, kad galiu "Keleivį" pasveikinti jo naujos, jau 50 metų sukakties proga. Sveikinu tą savo mielą draugą, su kuriuo tiek daug metų kartu keliavau. Jis per visą savo tą praeitą laiką man rodė šviesos, tiesos kelią. Kelią, kuris veda visą žmoniją į geresnę ateitį. "Keleivis" nebruko, nepiršo, neprimetė man savo tiesos, kaip tai daro maskviniai, bet jis mokė, kaip tą tiesą reikia surasti, kas daryti, kad žmogaus gyvenimas būtų gražesnis, geresnis ir kad tą visą galima atsiekti bendru susitarimu, demokratiniu būdu, o ne vieni kitiems galvas kapojant.

Gyvuok, "Keleivi," ilgus metus! Tavo skaitytojai vieni miršta, kiti ateina, bet tu, "Keleivi," kaip anas sriaunus upeliukas, gali amžiais tekėti atvaizduodamas savo skiltyse esamą gyvenimą ir kviesdamas visus rūpintis dėl geresnės, gražesnės žmonių ateities. Visos žmonijos gyvenimas juk vietoj nestovi, jis eina pirmyn ir eina vis geryn. Tai ir tu ženk, kaip iki šiol ženkei, vis pirmyn!

Visuomet priešų turėjai ir jų turėsi, bet jau moki su jais susidoroti—kas nekovoja, tas ir nelaimi.

"KELEIVIO" NAMAI SO. BOSTONE, 636 E. BROADWAY

Su "Keleiviu" į Lenkų Policiją

J. Keras, Paterson, N. J.

Mano pažintis su "Keleiviu" buvo kažkas panašaus į dr. Vinco Kudirkos pažintį su "Aušra."

Praūžus pirmajam pasauliniam karui, Lietuva atrodė lyg giria po gaisro, bet ji greitai pradėjo atsigauti ir lyg žolė po ilgai laukto lietaus sužaliavo.

Vieną dieną, man 1922-24 metais besimokant Vilniaus lietuvių mokytojų seminarijoje, pertraukos metu mano dėmesį atkreipė pašto vitrinoj nematytas naujas laikraštis, stambiom raidėm parašytas "Keleivis." Žiūriu, jis adresuotas man, Juozui Kerui.

Džiaugsmo pagautas nubėgau pas seminarijos sekretorių Vincą Budrevičių paprašyti atrakinti vitriną. Šis, ūsus pasitaisęs, atžingsniavo, atrakino, paėmęs laikraštį, peržvelgė jį paskubomis, ir, paduodamas man, pasakė: "Puikus laikraštis."

Tai buvo naujiena ne tik man, bet ir mano draugams. Tą dieną ir pamokų beveik negirdėjau. Po pamokų bėgau namo žemės po kojomis nejausdamas.

Gyvenau Vilniaus užmiesty—Užupy, apie 3 kilometrus kelio. Ten Lietuvių Komitetas turėjo savo bendrabutį, kuriame ir aš gyvenau. Jo vedėjas tada buvo Vitkauskas, Lietuvos kariuomenės aukšto karininko dėdė. Jis labai juo didžiavosi. Mes jo nemėgome už tai, kad jis prievarta varydavo mokinius kas sekmadienį bažnyčion net ir didelių šalčių metu. Mokiniai neturėjo tinkamo apavo ir aprangos, bet jei kuris pabėgdavo iš eisenos ar anksčiau iš bažnyčios, šalant kojoms neiškentęs, tam Vitkauskas liepdavo neduoti pietų. Tai buvo didelė bausmė, nes gyvenome ir taip pusbadžiaudami.

Vieną gražią diena Vitkauskas padavė man banko kvietima. Nuėjęs gavau 5,000 lenkų markių ir laišką iš Povilo Kero, Harrison, N. J. Tai mano dėdė. Jis rašė dirbąs fabrike vyresniuoju, iš laikraščių sužinojęs apie Vilniaus lietuvių vargus, siunčiąs man $10 ir išrašęs "Keleivį," kurį, kaip minėjau, aš jau buvau gavęs.

Po džiaugsmo sekė liūdesys. Kitą "Keleivio" numerį gavau jau iš kapeliono rankų su patarimu jo neskaityti ir ypač neduoti jo savo draugams skaityti, parašyti dėdei, kad daugiau "Keleivio" nesiųstų.

Ar reikia klausti, koks buvo man smūgis šitoks mokytojo elgesys?

Žinoma, teko persitvarkyti. Pakeičiau adresą, bet per rekolekcijas reikėjo prisipažinti, kad skaitau "Keleivį" ir prižadėti daugiau jo nebeskaityti.

Persekiojimas nesiliovė. Velykų atostogų parvažiavau namo. Valkininkų miestely kartą sutikau pažįstamus ūkininkus. Jie tuoj naujienų klausinėti. Aš, užuot pasakojęs, ištraukiau laikraščių iš kišenės ir padaviau jiems skaityti. Kur buvęs nebuvęs, staiga prisistatė lenkų policininkas, civiliai apsirėdęs, ir nutempė mane į policiją. Nunešė ir mano laikraščių, tarp jų buvo ir "Keleivis."

Pradėjo klausinėti, kas aš, iš kur ir tt. Nors ir aiškinau, kad parvažiavau atostogų, parsivežiau laikraščių pasiskaityti, kad jie cenzūros leisti, bet nieko negelbėjo — Velykas gavau švęsti žydo sandėly prie policijos užrakintas ir paleidžiant pasižadėti, kad lietuviškų laikraščių neplatinsiu.

Grįžus į Vilnių po kelių savaičių mokytojas S. Kairiūkštis mane įspėjo saugotis, nes lenkų policija manęs ir kelių kitų teiravosi.

Teko gyventi ausis suglaudus ir ne tiek laiko bendrabuty, kiek Paneriuose ar Gedimino kalne praleisti, nes bendrabutį dažnai lankė policija, klausinėjo vyresniojo amžiaus mokinių, darė kratas kambariuose, keli draugai jau sėdėjo Lūkiškių kalėjime, lenkų teismo apkaltinti už slaptą veiklą ir agitaciją atskirti Vilnių nuo Lenkijos.

Dažnai iš Gedimino kalno žiūrėdamas į miestą galvojau: kiek čia bažnyčių bokštų. Kodėl čia, tame šventovių pavėsy, kur gyveno tūkstančiai kunigų, vienuolių, visokių kitų bažnyčios tarnų, buvo tiek daug sukčių, vagių ir elgetų? Ir tiek neteisybės daroma lietuviams? Lietuvis protėvių žemėj paniekintas, išjuokta jo kalba, vergu padarytas ir iš namu išvarytas!

Kai 1923 metais iš Krokuvos į Vilnių atsikraustė kažkokie vienuoliai, tai lenkų policija jiems apgyvendinti išmetė šimtus lietuvių našlaičių į gatvę. Niekados nepamiršiu tos šaltos, lietingos rudens popietės, kada išmesti našlaičiai gulėjo ant šlapių akmenų ir kaip E. Vileišienė su vyresnėmis bendrabučio mergaitėmis juos nešiojo kur nors priglausti. Daug foto aparatų policija atėmė ar sudaužė, nes nenorėjo leisti tų vaizdų fotografuoti, kad pasaulis nepamatytų, kaip lenkai elgiasi su lietuviais.

Daug būtų ko rašyti apie lenkų valdžios Vilniaus lietuviams darytas skriaudas, nes Amerikos lietuviai neturėjo progos apie tai sužinoti, bet tam reikėtų kitos progos.

ANGLIJOS DRAUGŲ SVEIKINIMAS

Tęskite nesustodami tą garbingą darbą, leiskite "Keleivį," kuris neša prometėjišką laisvės ugnį. Mes tikime, kad ta ugnis uždegs daugelio lietuvių širdis demokratinio socializmo idėjomis.

Garbė jums, kurie savo dideliu darbu šviečiate lietuvį darbininką.

LSDP Org. Komitetas D. Britanijoje: **A. Zamžickas, K. Tamošiūnas, M. Zamžickaitė.**

PRAEITĮ PRASKLEIDUS

(Atkelta iš 10 pusl.)

Per porą metų į šitą sąjūdį įsijungė apie 120,000 organizuotų lietuvių. Visur buvo ruošiami milžiniški mitingai, prakalbos ir visur buvo smerkiamas tautininkų sauvaliavimas Lietuvoj.

Sąjūdis pasidarė toks didingas, kad juo padrąsinta ir Lietuvos demokratinė opozicija pakėlė savo balsą prieš tautininkų diktatūrą. Ji išleido ilgą atsišaukimą, kurį pasirašė buvę prezidentai ir ministeriai, reikalaudami atstatyti teisėtą tvarką.

Taigi, Amerikos Lietuvių Kongresas suvaidino istorinį vaidmenį. Bet buvo nelaimė, kad komunistai, kurie buvo įėję jo sąstatant kaip įvairių organizacijų atstovai, pradėjo kišti savo partijos politiką. Priėjo iki to, kad susikalbėti nebuvo galima, ir Amerikos Lietuvių Kongresas 1939 metais buvo likviduotas.

Kova su Komunistais

Iki 1917 metų mūsiškiai komunistai priklausė Lietuvių Socialistų Sąjungai, kuri tada buvo veikliausia organizacija mūsų išeivijoj. Bet 1917 metų Rusijos revoliucija apsuko daugeliui galvas ir jie įsivaizdavo, kad tokia pat revoliucija turės įvykti ir čia, Amerikoje. Socialistų partijos programa, jų manymu, buvo netikusi, nes rinkimais ir reformomis kapitalizmo nepašalinsi. Kapitalistinę valdžią, jie sakė, proletariatas turi nuversti ginklu. Šalin balsavimai ir rinkimai, tegyvuoja revoliucija ir proletariato diktatūra! Tokie buvo jų šūkiai.

Rimti socialistai, kuriuos palaikė "Naujienos" ir "Keleivis," negalėjo su tokia galvosena sutikti. Prasidėjo kova, kuri baigėsi tuo, kad Lietuvių Socialistų Sąjunga skilo. Komunistai užgrobė jos organą "Kovą," spaustuvę ir apie $25,000 iždą, kuris buvo surinktas nuosavam LSS namui statyti. Užgriebtu turtu jie įsikūrė du dienraščiu.

Daugumas LSS narių negalėjo aiškiai apsispręsti ir pasitraukė į šalį. Sąjunga susilpnėjo; daug jos kuopų visai išnyko. Šituo labai pasinaudojo ir sustiprėjo dešiniosios srovės, kurios pirma vos tik gyvos merdėjo.

Turėjom Sunkių ir Audringų Laikų

Pažvelgus į 50 metų praeitį, matome gana audringą vaizdą. Turėjome du pasauliniu karu, kurie, galima sakyt, pakeitė pasaulio veidą. Vienos valstybės išnyko, kitos gimė, o dar kitos griežtai pasikeitė. Be pasaulinių karų, Amerika turėjo dar du mažesniu konfliktu: vieną su Meksika, antrą Korejoj.

Per abu pasauliniu karu Amerika turėjo maitinti ir ginkluoti savo talkininkus, kas labai sunkiai atsiliepė namie: pristigo gyventojams visų būtiniausių dalykų. Visa pramonė dirbo karui. Be kortelių nebuvo galima gauti nei cukraus, nei riebalų, nei mėsos, o sviesto visai nebuvo.

Per pirmutinį karą, Wilsono laikais, buvo kietai suvaržyta spaudos, žodžio ir susirinkimų laisvė. Svetimkalbių laikraščiai turėjo daryti kiekvienos laidos vertimus ir duoti juos paštui po priesaika, kad vertimai teisingi. Mūsų priešai buvo įskundę "Keleivį," būk jis agituojąs prieš Amerikos karo pastangas; todėl reikėjo padaryti visų pusės metų "Keleivių" vertimą ir asmeniškai nuvežti Pašto Departamentui Washingtone. "Kova" buvo jau uždaryta, norėjo uždaryti ir "Keleivį." Pavyko tačiau įrodyt, kad skundas buvo pikto noro darbas ir be pagrindo.

Socialistai buvo areštuojami, jų skyriai užpuolami, turtas naikinamas. Amerikos Socialistų Partijos centro komiteto visi nariai buvo nuteisti po 10 metų kalėjimo užtai, kad pasirašė nepalankią karui rezoliuciją. Net Amerkos Darbo Federacijos vadams buvo grumojama. Jos pirmininkui Gompersui Wilsonas pastatė kategorišką klausimą: "Kooperuosi, ar trukdysi?"

Po karo reakcija kiek atslūgo ir prasidėjo darbininkų streikai, nes per karą streikai buvo draudžiami, o kapitalistai krovė sau milionus. Taigi, po karo darbininkai ėmė reikalauti ir sau geresnio atlyginimo. Bet tai buvo sunki kova. Streikininkai buvo areštuojami, mušami ir net šaudomi. Šitoj griežtoj klasių kovoj "Keleivis" visuomet gynė skriaudžiamųjų darbininkų reikalus.

Šiandien Mūsų Idėjos Šventė

"Keleivis" šiandien gali didžiuotis, kad pergyvenęs tiek daug gyvenimo audrų ir kovų, nenukrypo nuo pasirinkto savo kelio ir iki šios dienos pasilieka ištikimas kilniems socialdemokratijos principams.

Šiandien mes švenčiam 50 metų sukakties šventę. Tai yra šventė ne vien tiktai "Keleivio" personalo, bet taip pat šventė visų mūsų idėjos draugų, visų "Keleivio" skaitytojų, bendradarbiu, korespondentų, rėmėjų ir platintojų. Tikimės, kad tas darbas, kurį per tokį ilgą laikotarpį dirbom šviesesnei ateičiai, nebus nuėjęs veltui.

Taigi, tejungia mus tas pats idealas ir toliau, kaip jungė iki šiol.

Laimingos kloties visiems!

Už 'Keleivio' Skaitymą į Kuprą

V. L. Tauras, Londonas, Anglija

Prieš pradėdamas rašyti šiuos savo atsiminimus, pastebėsiu, kad bijodamas pakenkti pasilikusiems tėvynėje, asmenų pavardes ir vietovių pavadinimus negaliu viešai paminėti.

1921 metų vasarą gyvenau pas tetą, kuri turėjo Kalvarijos valsčiuje mažą ūkį. Iš pat mažens mėgau skaityti, ir vieno laikraščio, kurį gaudavo mano teta, man buvo maža, todėl laikraščių pasiskaityti eidavau pas kaimynus. Tuo metu į mūsų kaimą beveik kiekvienam gyventojui iš Amerikos atsiųsdavo įvairios spaudos, ir teta skaityti leido, nes daugumas buvo katalikiškos pakraipos laikraščiai.

Vieną kartą, nežinau kokiais reikalais, teta paprašė nueiti pas tolimesnį kaimyną, su kuriuo aš dar neturėjau pažinties. Ėjau nenorėdamas. Nueinu, žmonės gana malonūs ir vos spėjęs pasikalbėti, tuoj puoliau skaityti laikraščius, kuriais buvo išlipintos kambario sienos. Skaitau antraštę—"Keleivis." Jis dar man nežinomas. Smalsiai puoliausi ieškoti man įdomių pasiskaitymų. Randu Maikio su tėvu pasikalbėjimus. Žiūriu į paveikslą: Maikis atrodo kaip mano ūgio. Jis mane sudomino. Bet tas su keista uniforma, į kriukį susirietęs Maikio tėvas man priminė tėviškės kaimyną, kuris kartą man skaudžiai išlupo kailį, kad į jo miežius suleidau žąsis. Beskaitydamas užsibuvau ilgesnį laiką, negu reikėjo. Skubiai spaudžiau į namus. Namiškius radau jau pusryčiaujant. Teta pyktelėjusi, kad ilgai neparėjau, tuoj užklausė, ką aš ten veikiau.

—Skaičiau laikraščius,—atsakiau.

—Kokius laikraščius?—užklausė teta. Atsakiau, kad tai buvo "Keleivis," kuriuo išlipintos kambario sienos ir dar glėbį užstalėje radau.

Mano giminaičiai kurį laiką buvo gyvenę Amerikoje, tai apie ten einančius laikraščius turėjo supratimą. Teta kreipiasi į savo vyrą:

—Tėtuk, pasakyk, kieno tas yra laikraštis?—Darbininkų,—atsakė dėdė.—Aš ta žinau, kad jis yra darbininkų, bet gal jis bedieviškas,—karščiavosi teta. Dėdė paaiškino, kad "Keleivis" yra Amerikos socialistų laikraštis. Tuomet teta padarė rūstų veidą ir kad suriks ant manęs:

—Tu, biaurybe, nuėjęs sėdi pas kaimyną ir dar bedievišką laikraštį skaitai.—Ir kartu su karštais žodžiais, nespėjau nė aiktelėti, kaip gavau smūgį į kuprą. Prigrasino, kad tokių laikraščių daugiau neskaityčiau. Bet visiškai nuo "Keleivio" skaitymo atpratinti negalėjo, nes retkarčiais atsiradus ivairiu ūkiškų reikalų reikėdavo nueiti ir pas tą kaimyną, kuris gaudavo "bedievišką" laikraštį. Bet dabar jau bijodavau ilgai skaityti, kad vėl negaučiau nuo tetos kuprinių.

Tai tokia buvo mano pirmoji pažintis su "Keleiviu."

Maikio Tėvas Be Uniformos

1925 metais gyvenau Panevėžio valsčiuje. Apylinkėje vienas kitas gyventojas gaudavo iš Amerikos spaudos, bet "Keleivio" neteko pamatyti. Kartą susitariau su vienu kaimynu, kuris turėjo Amerikoje giminių, kad atsiųstų "Keleivį." Atsiuntė, tik, žinoma, tuo reikalu teko net keletą laiškų parašyti ir įrodyti, kad jis nėra toks blogas, kaip apie jį galvojama. Aš tuo laiku prenumeravau "Lietuvos Ūkininką," tai mudu su kaimynu laikraščiais pasikeisdavome. Atsimenu, Maikio tėvas kelis kartus buvo pasirodęs be uniformos. Iš "pasikalbėjimų" supratome, kad tėvas savo generolišką uniformą pakabino kamaroj pravėdinti, o pats išėjo dirbti į saliūną virtuvės darbininku. Be "pasikalbėjimų" mums labai patiko tuo laiku buvęs "Humoreska" skyrelis. Kartais mums ateidavo mintis, kad mūsų skaitomiems laikraščiams reikėtų pasiųsti žinučių, bet nesugalvojome, kaip pradėt rašyti ir ką rašyti.

Vėliau pakeičiau savo gyvenamąją vietą ir mano pažintis su "Keleiviu" vėl nutrūko.

"Keleivis" Žengia per Tautininkų Cenzūros Užtvaras

Tautininkams padarius Lietuvoje perversmą, pradžioj dar "Keleivis" pasirodydavo, bet vėliau, kaip jų nepageidaujamas svetys, pateko į draudžiamųjų laikraščių sąrašą, tačiau į Lietuvą "Keleivis, galiu pasakyti, kad ir žymiai rečiau, bet visgi atkeliaudavo. Mariampolės apylinkėje turėjau pažintį su keliais ūkininkais, kurie, kad ir nedažnai, bet "Keleivį" gaudavo. "Keleivis" pas juos ateidavo įvyniotas į kitus laikraščius. Matyti, cenzūra, pamačiusi "Dirvos" ar kitų jai palankių laikraščių pavadinimą, į vidų pažiūrėti nerasdavo reikalo. O viduj sau ramiai sėdėjo Maikis su tėvu.

Kitas siuntimo būdas buvo toks: įdomesnius "Keleivio" straipsnius iškirpdavo, įdėdavo į voką ir atsiųsdavo laišku.

Maikis su Tėvu Scenoj

Neprisimenu kuriais metais viena Vilkaviškio apskrities Lietuvos Jaunimo Sąjungos kuopa iš Maikio pasikalbėjimų su tėvu sukūrė įdomų scenos veikaliuką. Tėvo rolei buvo parinktas apie 2 metrų ūgio jaunuolis, iš kurio režisoriaus ir grimoriaus buvo padarytas gana vykęs Maikio tėvo tipas. Maikį vaidino vietos mokyklos mokinys. Vaidinimas pavyko labai gerai, žiūrovams sukėlė skanaus juoko ir dar po vaidinimo ilgą laiką žmonės prisiminė įdomesnius posakius.

Okupacijos ir Tremtis

Okupacijų laikais lietuviški laikraščiai buvo uždaryti, o jeigu koks ir ėjo, tai turėjo būti taip tvarkomas, kaip pageidavo okupantai. Laisva buvo tik pogrindžio spauda. Tuo laiku į Lietuva negalėjo ateiti iš užsienio joks laikraštis, tai nematėme ir "Keleivio." Prasidėjo nelaiminga tremtis, atsiduriau Vokietijoje ir po kapituliacijos apsigyvenau anglų zonoje. Vokietijoje pradėjo spausdinti įvairius lietuviškus laikraščius, taip pat pradėjo mus spauda lankyti ir iš užsienio, ir vėl pasirodė taip ilgai nematytas "Keleivis." Atvykau į Angliją, laikraštis vėl pradėjo mane lankyti ir yra mano maloniai laukiamas svečias.

Mielas "Keleivi," kelk darbo žmonių gerbūvį, vesk į laimę ir šviesą ir gyvuok ilgiausius metus.

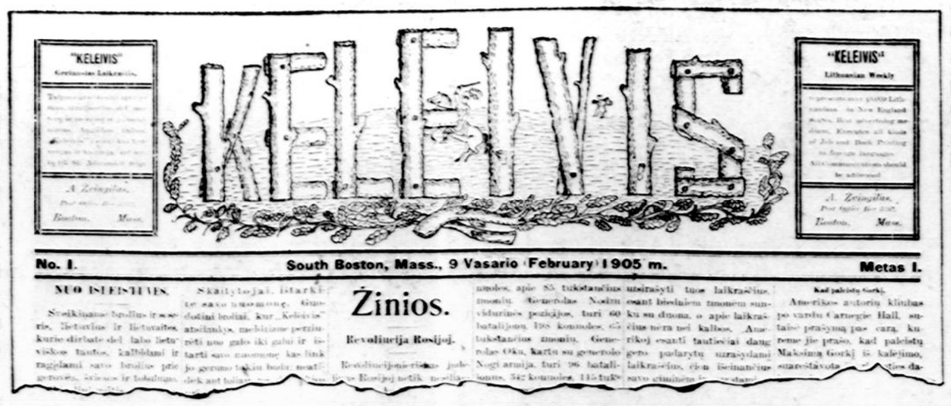

Šitaip atrodė "Keleivio" pirmojo n[illegible] pirmojo puslapio pradžia.

"Keleivio" 50 Metų

"Keleivį" pradėjau skaityti 1911 metais. Šeimininkė nesykį barė ir grasino iš "burdo" išvaryti, jeigu skaitysiu "cicilikų" laikraštį. Bet jis man patiko. Patiko korespondencijos, kurių būdavo daug ir visos įdomios.

Gerai atsimenu, kai 1912 metais parašiau į "Keleivį" pirmutinę žinutę iš Brooklyno, drg. Michelsonas prisiuntė man laiškutį ir paprašė, kad rašinėčiau dažniau. Bet tuomet aš dar nebuvau nuolatinis korespondentas. Parašydavau tik kai būdavo reikalo. Bet skaityt "Keleivį" visada mėgau.

Pažvelgus dabar atgal, kokį vaidmenį "K." suvaidino Amerikos lietuviuose, reikia stačiai stebėtis. Kada 1905 metais ir prieš penktuosius Amerikon suvažiavo Lietuvos artojėliai, kaimo berneliai ir tokios pat mergelės, tai štai drg. S. Michelsonas su Jurgiu Gegužiu imasi leisti jiems socialistinį laikraštį, prieš kurį tuoj pakyla visokios patamsio jėgos. Michelsonas tas jėgas kerta ir skatina lietuvius darbininkus šviestis, organizuotis.

Tiesa, beveik tuo pačiu laiku pradėjo eiti ir "Kova," Lietuvių Socialistų Sąjungos organas. Bet jos raštai nebuvo populiarūs. "Keleivis" šituo žvilgsniu stovėjo daug aukščiau už "Kovą." Jį skaitė su pamėgimu visi LSS nariai ir simpatikai. Ir jeigu LSS organizacija tada augo ir bujojo tarp buvusių artojų ir šieno grėbėjų, tai čia ir "Keleivio" yra daug nuopelnų.

Žinoma, darbas nebuvo lengvas. "Keleivio" pašonėj atsirasdavo konkurencijos, dažniausia biznio sumetimais. Štai, Vincas Paukštys, J. Naudžius, J. Valatka ir kiti, kurie pirma dirbo "Keleivyje," įkūrė "Laisvę" šalia jo.

Kiek jie "Keleiviui" pakenkė, šiandien matome patys. "Laisvė" nuėjo tarnauti rusams, o "Keleivis" kaip buvo lietuvių darbininkų švietėjas, taip ir tebėra.

Nuo 1914 metų Chicagoje pradėjo eiti "Naujienos," kurios paėmė ant savo pečių didelę tos naštos dalį. Kova tačiau nepalengvėjo, nes atsirado nauja opozicija.

JONAS BUIVYDAS

LSS "kairiasparniai" buvo jau giliai įleidę šaknis socialistų organizacijoj. Dešimtame LSS suvažiavime, kuris įvyko 1919 metais, jie visai suskaldė socialistines jėgas.

Šiandien "Keleivio" pionieriai gali pasidžiaugti, kad mūsų išeivijos dirvoje jie išvarė gilią vagą ir pasėjo socialdemokratijos grūdą.

"Keleivio" 50 metų jubilėjum šiandien džiaugiasi visi, kurie jį skaitė, platino, rinko prenumeratą, vienu žodžiu—rūpinosi, kad "Keleivis" augtų ir bujotų.

Žinoma, didžiausias nuopelnas priklauso drg. S. Michelsonui, kuris, atvykęs Amerikon dar jaunas, ryžosi padaryti iš "Keleivio" socialistinį laikraštį. Socializmo idėja tais laikais lietuvių tarpe buvo nemadoje. Į socialistus dauguma žmonių žiūrėjo kaip į kokį baubą. Ir jeigu drg. S. Michelsonui pavyko išauklėti "Keleivį" iki 23,000 skaitytojų, tai reiškia, kad jis suprato ir mokėjo kaip reikia į artojus, sunkaus darbo darbininkus kalbėti.

Drg. Michelsonas su žmona pavedė "Keleivį" Lietuvių Socialistų Sąjungai. Jiedu nuo jaunų savo dienų dirbo socializmo idėjai, o ant senatvės pavedė savo sukurtą įstaigą jaunesniajai kartai. Tai tikrai gražus pavyzdys.

Sveikindamas "Keleivį" jo 50 metų sukakties proga, linkiu jam ir Michelsonams ilgai ilgai gyventi ir kartu veikti!

J. Buivydas.

"Keleivį" Pažinau Škotijoje

Šį pasaulį išvydau 1887 metų spalio 28 d. Gučiūnų kaime, Rokiškio apskrity. 1907 m. rudenį ieškodamas laimės jau deginau koksą Dortmundo mieste (Vokietijoj). 1912 m. patekau į Škotiją ir įlindau į anglių kasyklas.

1913 m. aš jau buvau Lietuvių Socialistų Sąjungos Glasgow kuopos narys. Kuopa platino socialistų spaudą. "Keleivio" buvo parduodama po 5 egz. Man pasirodė, kad permaža ir aš nuo 1914 m. apsiėmiau laikraščius platinti.

Po 6 mėnesių vaisiai buvo tokie: "Keleivio" parduodavau 50 egz., "Laisvės" (tada ji tebebuvo socialistiška) 30 egz., "Rankpelnio" 80 egz., "Kovos" 5 egz., "Šakės" 30 egz.

Žinoma, tai nebuvo lengvas darbas. Parėjęs iš kasyklų pavargęs, turėjau tuoj apsivalyti ir pereiti gal 100 namų visur siūlydamas laikraštį. Tada prenumerata nebuvo renkama, bet atskirais numeriais pardavinėjama, todėl reikėjo kiekvieną numerį pačiam išnešioti. Bet buvau jaunas, dirbau idėjai, todėl ir nuovargio nepažinojau. Malonu buvo matyti, kad darbas neša vaisių: žmonės tuoj pradėjo susiprasti.

NAPOLEONAS TRUMPIKAS

Senas "Keleivio" bendradarbis ir platintojas. Gyvena Akron, Ohio.

1916 m. sausio 15 d. aš atvykau į Ameriką ir iki 1919 m. gyvenau Cambridge, Mass. Vėliau persikėliau į Akron, Ohio, čia 30 metų duoną pelniau Firestone bendrovėj, užauginau sūnų ir dukterį. Dabar gaunu pensiją. Laisvu laiku veikiau kiek sugebėjau LSS 20 kuopoj ir kitose draugijose, platinau pažangiąją spaudą, taigi ir "Keleivį."

Baigdamas pastebėsiu, kad ne tik aš pradėjau skaityti "Keleivį" 1913 m., bet ir mano žmona Elzbieta. Ir ji yra "Keleiviui" dėkinga už tai, kad jis skleidė lietuvių darbininkų tarpe šviesą, ragino juos dirbti savo tautos labui.

Mes linkime "Keleiviui" gyventi dar 50 metų!

Kartu siunčiame $50, iš kurių skiriame $20 LSS Literatūros Fondui ir $30 "Keleiviui" sukaktuvinių dovanų.

Elzbieta ir Napoleonas Trumpikai.
Akron, Ohio.

Kalba New Yorko Socialdemokratai

Mielas "Keleivi," Lietuvių Socialdemokratų Sąjungos 19-ji kuopa Brooklyne—visi jos nariai, dalyvavę 1955 metų sausio 14 d. jos posėdy—be kitų reikalų, aptarė be pertraukos, be poilsio ir be sustojimo per ištisus penkiadešimt metų keliavusio ir mūsų namus lankiusio "Keleivio" auksinę sukaktį.

Visi mes, vieningai ir vienbalsiai, nutarėme sveikinti "Keleivio" redakcijos, administracijos ir spaustuvės kolektyvą, pareikšti jiems mūsų pasitenkinimą jų darbais, ruošiant "Keleivį" jo kelionėsna.

Mes sveikiname "Keleivio" patikėtinius ir linkime jiems gerų nuotaikų ir pasisekimo saugojant mūsų "Keleivio" medžiaginius reikalus, kad tie jo medžiaginiai reikalai klestėtų.

Maikiui linkime baigti visus mokslus, o Tėvui, garbingam Generolui, iš visos širdies patariame visuomet turėti galvoje, kad buvusis jo draugas ir patarėjas Zacirka jau atgyveno savąjį amžėlį—Zacirkų laikai jau niekados nebegrįš!

LSS 19-sios kuopos visi nariai, vienbalsiai ir be skirtumų, "Keleivio" jubilėjaus proga, **kviečia visus buvusius ir esamus "Keleivio" skaitytojus pakalbinti bent po vieną, o, jei yra galima, tai ir po du ar daugiau savo kaimynų ir draugų tuojau išsirašyti "Keleivį" jo jubilėjiniams metams.** Jei mes, skaitytojai, šitą 19-tos kuopos pasiūlymą įvykdysime, mes tuo paremsime tuos, kurie kas savaitė paruošia "Keleivio" margus lapus ir paleidžia juos į platųjį lietuviškosios išeivijos pasaulį.

Būkite pasveikinti visi laikraščio tvarkytojai ir skaitytojai!

LSS 19 Kuopos Nariai ir Jos Vadovybė.

"KELEIVIO" PIRMIEJI METAI

(Atkelta iš 9 pusl.)

kartais net keliais, todėl šiandien nebėra galima nė jų vardų išaiškinti, nė žinoti, kiek jų dar šiandien yra gyvų. Ir jei gyvieji atsilieptų, redakcija tikrai apsidžiaugtų.

Pirmosios Korespondencijos

Pradžioje jų buvo mažai, jos buvo trumpos ir tepalietė mažą vietos gyvenimo reikalų dalį. Įdomu vieną kitą jų čia suminėti.

1905 m. gegužės 4 d. Nr. 12 iš Cambridge praneša, kad susirinkusieji pasisvečiuoti sumetė aukų "dėl numetimo jungo nuo mūsų tėvynės" 5 dolerius. Aukotojų būta 22 ir visų ten pavardės paskelbtos. Toji žinutė buvo lyg paskatinimu ir kitose vietose rinkti aukas tam pačiam tikslui. O pačiame Bostone, "Dėl pagelbėjimo ieškojime tiesų Lietuvos darbininkams" tu pačių metų gegužės 1 d. proga surinkta $14.54. Toliau tos aukos pradedamos vadinti aukomis Lietuvos revoliucijai, nes tų pačių metų gegužės 18 d. "Keleivis" praneša, kad įsikūrė lietuvių centralinis revoliucijos komitetas Amerikoj, su J. Šliupu ir J. O. Širvydu pryšaky.

"Keleivis" nuo pat pradžios sielojosi Lietuvos reikalais. Štai jau pirmajame numery Margenietis rašo iš Margionio, Vilniaus gubernijos, kad darbininkai ir čia girdi apie bruzdėjimus Rusijoje, kad rusų laikraščiai drąsiau rašo prieš carišką tvarką, kad šviesesnieji žmonės su džiaugsmu laukia pasikeitimų. Korespondentas sako, kad jau jaučiamas vadžių atleidimas ir čia—paštų valdyba išleidusi aplinkraštį nebereikalauti, kad į paštą atėję žmonės nusiimtų kepures; raudonsiūliams įsakyta švelniau elgtis su žmonėmis; korespondentas ragina amerikiečius išrašyti Lietuvon laikraščius.

Nr. 13 pranešama, kad Vilniuje kovo mėnesį įvyko lietuvių suvažiavimas, kuris reikalavo spaudos, žodžio, susirinkimų, tikėjimo laisvės, autonominio Lietuvos seimo ir tt.

Nr. 31 iš Amerikos nuvykęs Keleivis Žemaitis rašo, kad ten priviso raudonsiūlių. Jis pastebi, kad "Lietuva, tėvyne mūsų" žmonės gieda atsistoję ar atsiklaupę. Plungėje jis buvęs "teatre," matęs vaidinant "Amerika Pirtyje" ir girdėjęs, kaip žmonės tarp savęs kalbėję: "Dieve, atnešk greičiau socialistus! Tegu jie mus iš vargų ištraukia."

Vėliau vis daugiau buvo žinių iš Lietuvos. Vienoj jų suminėta, kad kur pirmiau buvę peštukų, dabar jaunimas įdomaujasi politika ir Lietuvoj atsirado socialistų. Girdi, jų būta Prienuose, Šilavoj, Plutiškėse, Vabalninkuose, Kupišky ir kitur. Esą kunigai nepritarią socialistams.

Nr. 41 įdėtas Amerikos Socialistų Partijos atsišaukimas tokiu šūkiu: "Tevyksta laisvė ir nepriklausomybė Lietuvos." Jame raginama rinkti aukas ir jas siųsti L. S. D. Partijai per jos atstovą J. Lizdeiką Londone.

Įdomi žinia iš Ežerėnų (Nr. 46), kuriuose lapkričio 2 d. susirinkę naujokai įteikė valdžiai reikalavimus: prisieksime tarnauti tik tautai, o ne carui, tarnausime tik Kauno, Vilniaus, Suvalkų ir Gardino gubernijose, ir tt.

Bet pirmasiais metais žinios iš Lietuvos buvo atsitiktinės, nes savų korespondentų neturėjo, nors "Keleivį" ten skaitė gana daug. Michelsono žodžiais prieš pirmąjį pasaulinį karą į Lietuvą "Keleivio" eidavo iki 2,000 egz., o pirmaisiais nepriklausomos Lietuvos metais net iki 3,000.

Vertinant "K." pirmuosius žingsnius reik turėti galvoje anų dienų sąlygas, kurios lietuvių spaudai buvo labai sunkios. Todėl ir buvusios spragos, trūkumai pateisinami, bet pabrėžtina pastangos skatinti skaitytojus siekti šviesos, tiesos. "K." iš pat pradžios atsistojo ant teisingo kelio ir jo per 50 metų nekeitė skelbdamas demokratijos įgyvendinimą ne tik politiniame, bet ir ūkiniame gyvenime.

JONAS VILKAITIS

Ilgametis "Keleivio" bendradarbis.